ڕێگایەوە بۆ دەوڵەت پێکەوەنا، دەڵێن: لە ساڵی یەکەم و دووەمدا دراو، زێڕ و جەواهیرات و زیو، لە ساڵی سێوەمدا ئاژاڵ و پاتاڵ، لە ساڵی چوارەمدا، غولاّم و کەنیزەکان، لە ساڵی پێنجەمدا ماڵ و خانوبەرە، لە ساڵی شەشەمدا موچەو مەزراو ئاو، لە ساڵی حەوتەمدا لە بەرانبەر گەنم و دانەوێڵە،کە بە داراو ساماندارەکانی ئەدا بەناوی قیمەت و نرخ لە وانی وەرئەگرت و لە پاشان بە وێنەیەکی دادگەرانەو خواپەسەندانە، ئەوانەی بەناوی نرخی دانەوێڵەو گەنم لە داراو دەوڵەمەندەکانی وەرگرتبوو، پێی دانەوەو بەشی هەژاران و نەدارەکانیشی لێ داو بەمجۆرە تەعدیلی سامانیشی لە نێو خەڵکدا بە ئەنجام گەیاند.

ویشکە ساڵی و قاتو قڕی وڵاتی فەلەستین و یەمەن و سەرزەوی کەنعانیشی گرتبووە، لەو ناوەشەوە، خەڵک بۆ کڕینی خۆراک و دانەوێڵە، روویان لە میسر کرد، دەڵێن حەزرەتی یەعقوب بێجگە لە (بنیامین) کە برای دایک و بابی یوسف بوو، لەباتی یوسف لای خۆی ڕایگرت، کوڕەکانی تری بە کاروانەوە بەرەو میسر بەرێ کردو دوای ۱۸ ڕۆژ کە بەڕێوە بوون، گەیشتنە میسر، هەروەکو مێژوو دەنووسێ: لاوەکیەکان،کە دەهاتنە میسر دەبوو خۆیان بناسێنن و ناسنامە نیشان بدەن، تا ناوی ئەوانە بە یوسف رابگەینن، جا کاتێ یوسف ناوی براکانی خۆی بیست، بێ ئەوە بێڵێ، کەس بزانێ کە ئەوانە برای ئەون، کوڕانی حەزرەتی یەعقوبی بانگ کردە لای خۆی و زۆری ڕێز بۆ دانان و ئەوانی ناسیەوە، بەڵام ئەوان یوسفیان نەناسیەوە، هەروەکو قورئان دەڵێ: (وَ جآءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَ هُمْ لَهُ مُنْكِرون).

جا دوای قسەو وتووێژێکی زۆر کە بەسەرهاتی خۆیان و یوسف و بنەماڵەی خۆیان بۆ یوسف گێڕایەوە، گەنم و دانەوێڵەیان کڕی و لە باتیان پوڵ یا کەندر یا کەوش یا شتێ تریان دا، هەندێ لە موفەسیران دەڵێن: عادەتی یوسف وابووە کە بە هەرکەس باری وشترێکی دەغڵ ئەدا، زیاتری پێ نەدەفرۆشت، جا چونکە براکانی

یوسف دە کەس بوون، دەباری پێ دان، ئەوانیش بە یوسفیان وت براچکۆڵەو بابێکی پیرمان هەیە، نەیانتوانیوە بێن، بەشی ئەوانیشمان پێ بدە، یوسف دەستوری داوە، دوو باریش بۆ ئەوان لەبەرچاو بگرن و زۆریان رێز لێ دەگرێ و پێیان دەڵێ: ئەمجارە دەبێ ئەو برا چکۆڵە لە تەک خۆتانا بێننە ئێرە وَ لَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهازِهِمْ قالَ ائْتُونی بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اَبیكُمْ). لە پاشان پێی وتن: ئەگەر ئەو لەگەڵ خۆتان نەهێنن، نە کیلەگەنمێکتان ئەدەمێ و نە چاویشتان بە من دەکەوێ (فَاِنْ لَمْ تاتونی بِهِ فلا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدی وَ لا تَقْرَبون). وە بۆ ئەوەی مەنەتباریان بکا، پێیان دەڵێ: تێفکرن بزانن چەن چاکەم لەگەڵ کردنو مێواندارییم بەرێزەوە لە ئێوە کرد (اَلاٰ تَرَوْنَ اَنّی اُوفی الْكَيْلَ وَ اَنا خَيْرُ الْمُنْزِلين).بەڵێ یوسف هەم لە رێگای محەبەت و هەم لە رێگای هەرەشەوە،ویستی کارێ بکا، کە ئەوان (بنیامین)ی برای بۆ بێنن، تەنانەت فەرمانی دا ئەو پوڵ و شت و مەکەی لە بابەت گەنم و دانەوێڵەکانەوە دابویان بۆیان بخەنەوە نێو بارەکانیان، بێ ئەوەی پێیان بڵێن، بۆ ئەوەی کاتێ گەڕانەوەو بارەکانیان کردەوەو چاویان بە شتەکانیان کەوت، تێبگەن کە هەم گەنمیان هێناوەو هەم دەسمایەکەیشیان بۆ گەڕاوەتەوەو ئەم چاکە و پیاوەتی‌یە، ببێتە هۆی ئەوە لە گەڕانەوە بۆ میسر (بنیامین) لەگەڵ خۆیاندا بێننە میسر لای یوسف.

چەن نوکتەی وردو جوان

١-بۆچ یوسف خۆی بە براکانی نەناساند، تا زووتر ئەو بناسن، بگەڕێنەوە لای یەعقوبی باوکیان و لە خەفەتی دوری یوسف رزگاری بکەن؟ ئەگەر پرسیارێ وا بکرێ، بەتایبەت بڵێن: حەو هەشت ساڵ بوو یوسف لە زیندان هاتبووە دەرێ و ببووە گەنجینەوانی میسرو هەمەکارەی ئەو وڵاتە، وە لەو حەوت ساڵە تەڕەساڵیەدا دەغڵ و دانێ زۆری ئازوخە کردبوو، لە کاتی قات و قڕیدا گەنم و دانەوێڵەیێ

زۆری بەسەر هەژاراندا بەخشیبوو، پێویست بوو کە یوسف هەواڵ بە بـراکـان و باوکی بدا کە من ئاوا دەسم ئەڕوا و یارمەتیان بداو لە قات و قڕی و ویشکە ساڵی رزگاریان بکا.

قـورتوبی خـاوەنی تـەفسیری (ئـەلجامع لی ئـەحکامولقورئان) لە وەڵامـی پرسیارێکی ئاوادا فەرمویەتی: یوسف لە لایەن پەروەردگارەوە،ئیجازەی ئەوەی نەبووە، چونکە جیابوونەوەی،یوسف لە باوکی ئەزمونێک بووە،بۆ یەعقوبی باوکی و ئەبوو ئەو دەورانە،ئەزمونە بگەیێتە ئاخرو بەر لەوە یوسف ئیجازەی نەبووە ئەو کارە بکا، تازە ئەگەر یوسف لەو دەمەی دا کە براکانی هاتبوونە میسر، خۆی پێ بناسانبان، ئەگونجا بترسابان و نەیانوێرابا بگەڕێنەوە میسر، لە دڵی خـۆیاندا لە تۆڵە ئەستاندنی یوسف بترسابان کە بیان کوژێ.

٢ـ ئەگەر پرسیار بکرێ بۆچ یوسف پوڵ و نرخی گەنم و دانـەوێڵەکـانی بـۆ خستنە نێو بارەکانیان و پێی دانەوە؟ ئیمام فەخری رازی لە تەفسیری کەبیریدا، لە وەڵامدا نووسیویەتی: هەروەکو خوا فەرمویەتی: (لَعَلَّهُمْ يَعْرِفونها إذا انْقَلَبوا إلىٰ أهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعون). مەبەستی یوسف ئەوە بووە،کە ئەوانە دوای گـەڕانـەوە بـۆ نیشتمانی خۆیان و کردنەوەی بارەکانیان، کۆتاڵەکانی خۆیان بـبینن و پـەی بـە کەرامەت و مەزنی و دلاوایی پاشای میسر (یوسف) ببەن و ئەمە ببێتە هۆی ئەوە جارێ تر بگەڕێنەوە،میسر و (بـنیامین)یش لەگـەڵ خـۆیان بـێنن و حـەزرەتی یەعقوبی باوکیشیان بە سەرنجدان بەوە ببێتە دڵنیایی،ئـەوە بـنیامین‌یان لەگـەڵدا بنێرێتە میسر.

٣ـ ئەگەر پرسیار بکرێ چلۆن بوو یوسف بە خۆڕایـی لە بـەیتولماڵ گـەنم‌و دانەوێڵەی بە براکانی خۆی‌دا، لە وەڵامدا ئەتوانین بە دوو جۆر وەڵام بدەینەوە: ١ـ حەق و مافێ لە (بیت المال) دا بۆ هەژاران هەیەو سنوریش بەرگری لەوە ناکـا،

حەزرەتی یوسف لەوە بە براکانی خۆی دا، هەروەکو بە هەژاران و فەقیرانی ترشی ئەدا. ٢ـ یوسف کە هەم گەنجینەوان و هەم هەمەکارەو پاشای میسر بوو، خۆی ماف و حەقێکی هەبوو و ئەبوو لەو ماف و حەقەی خۆی بەشی خۆی و خاوخێزانو باوک و براو کەس و کاری خۆی لەباری ژیان و پێ بژێوی دابین بکا، جا ئەوە بوو لە حەقی خۆی بەوانی بەخشی، هەر وەکو بە نەدارانی تریشی بە خۆڕایی ئەبەخشی و یارمەتی ئەدان.

٦٤ـ فَلَمَّا رَجَعُوا الىٰ اَبيهِمْ قالوا يا اَبانا مُنِعَ مِنّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنا اَخانا نَكْتَلْ وَ اِنّا لَهُ لَحافِظون.

٦٥ـ قالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلاّ كَما اَمِنْتُكُمْ علىٰ اَخيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللهُ خَيْرٌ حافِظاً وَ هوَ اَرْحَمُ الرّحمين.

٦٦ـ وَ لَمّا فَتَحوا مَتاعَهُمْ وَجَدوا بِضاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ قالوا يا اَبانا ما نَبْغى هٰذِهِ بِضاعَتُنا رُدَّتْ اِلَيْنا و نَميرُ اَهْلَنا و نَحْفَظُ اَخانا و نَزْدادُ كَيْلَ بَعيرٍ ذٰلِکَ كَيْلٌ يَسيرٌ.

٦٧ـ قالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّىٰ تُؤتُون مَوْثِقاً مِنَ اللهِ لَتَأْتُنَّنى بِه اِلاّ اَنْ يُحاطَ بِكُمْ فَلَمّا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قالَ اللهُ علىٰ ما نَقولُ وَكيلٌ.

واتا:

٦٤ـ وە کاتێ کە ئەوانە هاتنەوە لای باوکیان وتیان: ئەی بابە دەستور دراوە کە کێلەیەک (یا رەبەیەک)مان دانەوێڵە پێ نەدەن، جا لەبەر ئەوە (بنیامین-ی) برامان لەگەڵدا بنێرە، تا بەشێ (لەخەلە) وەربگرین و ئێمە پارێزگاری لەو دەکەین.

٦٥ـ وتی: ئایا لە بابەت ئەودا بە ئێوە باوەڕ بکەم، هەروەکو سەبارەت بە (یوسفی) براتان، متمانەم پێ کردن (و دیتتان چ قەوما؟!) وە (هەر جۆربێ) خوا باشترین پارێزەرو ئەرحەمی راحیمینە.

٦٦ـ وە کاتێ کە کۆتاڵ و باری خۆیان کردەوە دیتیان کە دەسمایەکەیان بۆ

گێڕاونەتەوە! وتیان: باوە ئیتر چمان دەوێ؟ ئەمە دەسمایەکەمانە کە بۆیان خستوینەتە نێو بارەکان (و پێیان داوینەتەوە - جا چاک وایە بنیامینی برامان لەگەڵدا بنێری) و ئێمە بۆ خانەوادەی خۆمان گەنم و خۆراک دێنین و براکەیشمان دەپارێزین و پێوانەیێ گەورەتر، وەردەگرین، ئەم پێوانە چکۆڵەیە!

۶۷ـ وتی: قەت ئەو لەگەڵ ئێوە دا نانێرم، مەگەر عەهدو پەیمانێکی پتەوی خودایيم بدەنێ، کە حەتمەن دەیهێننەوە لای من، مەگەر (بمرێ یا توشی بەڵایێ ببێ) کە هیچ لە دەس ئێوە نەیێ، جاکاتێ عەهدو پەیمانی پتەوی خۆیان بۆ باوکیان هێنا، وتی: خوا سەبارەت بەوەی پێتان دەڵێم چاوەدێرو پارێزەرە.

راوەت و راڤە کردن:

براکانی یوسف بە دەسی پڕەوە گەڕانەوە، بەڵام لە بیر دوا رۆژ دا بوون. جاکە چونە خزمەت باوکیان، وتیان: باوە! دەستور دراوەکە ئەگەر بنیامین لەگەڵ خۆماندا نەبەین نە دانەوێڵەمان دەدەینێ و نە چاومان بە خێوی میسر دەکەوێ، جاکەوایە بنیامینی براما‌ن لەگەڵ دا بنێرە (فَأَرْسِلْ مَعَنا أخانا نَكْتَلْ) تا بتوانین کێلەو پەیمانەیێ وەربگرین (نكتل) لە (نكتال)ە لە ریشەی کَیْلْ و بە واتایی وەرگرتنی شتێکە بە کیلەو پێوانە، بەڵام (کال) بە واتای دانە بە کیلەو پێوانە.

یەعقوب فەرموی ناتوانم ئەوتان لەگەڵ دا بنێرم، بەتایبەت بەو سابیقە بەدەوەکە هەتانەو نەتانتوانی یوسفم بە بێ وەی بۆ بێننەوە.

لە پاشان وتی: (فَاللهُ خَيْرٌ حافِظاً وَ هوَ أرْحَمُ الرّحمين)، ئەم ئایەتە دەگەیەنێ کە ئەگەر بنیامین بنێرم بە دڵنیایی بوونە لە رەحمەتی خوا، ئەنا لە ئێوە دڵنیا نیم.

ئەشگونجێ ئیشارە بە ژیانی یوسف بێ، هەروەکو لە ئایەتەکانی دوایيدا دەخوێنینەوە کە یەعقوب بە زیندوبوونی یوسف دڵنیا بوو، جا لەبەر ئەوە دوعای

سلامەتی و ژین و ژیانی بۆ دەکرد و وتی: (فَاللهُ خَيْرٌ حافِظاً وَ هوَ أرْحَمُ الرّحمين)

* جا کاتێ بارەکانیان کردەوەو شت و مەک و نرخێ کە دابوویان لە نێو بارەکانیان دا دی، بە دڵنیایەوە بە باوکیان وت: (قالوا یا آبانا ما نَبْغی هٰذهِ بِضاعَتُنا رُدَّتْ اِلَيْنا) - ئایا گەورەیی لەمە زیاتر،کە لە وشکە ساڵیدا، سەرەڕای بەخشینی گەنم و دانەوێڵە، نرخەکەیشمانی پێداوەتەوە، رستە (ما نبغی) یا (استفهامیه) و بەمجۆرەی لێدێ (ما نبغی وراء ذلک) زیاتر لەمە چمان دەوێ؟ یا (نافیه) ئا بەمجۆرەیە : (ما نبغی بذلک الکذب یا - ما نبغی منک دراهـم) یانێ قەستی درۆمان نیە، یا ئەوەکە ئێمە دراوی دیکەمان لە تۆ ناوێ، هەر ئەمە بەسە.

جا کەوایە بنیامین‌مان لەگەڵ بنێرە - ئێمە بۆ خاو خێزانمان گەنم و خـۆراک دێنین (و نمیر اهلنا) و بۆ پاراستنی براکەمان دەکۆشین و (نـحفظ اخـانا) و بـاری وشترێکمان زیاتر لەبەر ئەو ئەدەنێ (و نزداد کیل بعیر) ئـەمە بـۆ خـێوی مـیسر سـادەیەو لە دەسـی دێ، (نـمیر) لە (نـیرا) - بـە واتـای جـەلبی خـۆراک و خواردەمەنیە، ئەمەی هێناومانە کەمە (ذلک کیل یسیر) ئەگونجێ بەم واتابێ: ئەوەی هێناومانە کەمە، ئەگەر بنیامین لەگەڵمان بێت دەخل و دانێ زۆرتر وەردەگرین.

بەلام حەزرەتی یەعقوب هەل و مەرجی بۆ دانان تا ئەویان لەگەڵدا بنێرێ: (قالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّىٰ تُؤتُون مَوْثِقاً مِنَ اللهِ لَتَأْتُنَّنى بِه اِلاّ اَنْ يُحاطَ بِكُمْ).

تا وەسیقەو گرەوێکم لە خوا نەدەنێ نایەنێرم - رستەی (الا ان یحاط بکم) مەگەر مەغلوبی رووداوێک بن، بمرن یا تیا بچن، هەروەکو ئایەتی (و ظنوا انهم احیط بهم - یوسف ٢٢ - و احیط بثمره - کهف ۴٢) - واتا عوزری واتان بۆ پێش بێ کە هێز لە مرۆڤ ببڕێ.

ئەم قسە نیشانەی ژیری وژیرایەتی یەعقوبە کە لە تاقەتی کـوڕەکـانی زیـاتر داوای نەکردووە، کوڕەکانیش گرەویان هێناو سوێندیان بە خوا خواردو خوایان بە

شایەدگرت کە بۆ پاراستنی بنیامینی برایان بکۆشن.

چەن نوکتەی وردو جوان جوان

١ـ ئەگەر بوترێ چلۆن بووکە یەعقوب بنیامینی دا دەس ئەوانە کەچی ئەوان پێشینەیان چاک نەبوو و رقیان لە بنیامینیش بوو، هەروەک قورئان فەرمویەتی (اذ قالوا لیوسف و اخوه احب الی ابینا منا و نحن عصبه) وتیان: یوسف و براکەی لای باوکمان لە ئێمە خۆشەویسترە کەچی ئێمە بە هێز و وزەترین.

وەلامی ئەمە روونا کە، چونکە سی چل ساڵ لە رووداوی یوسف رابرد بوو و براکانی گەیبوونە تەمەنی پیری و لە پێشو پوختە تر بوون و لە دەرونی خۆیشیاندا بۆ یوسف دەکولین و ئەزمون نیشانی دابوون کە تیاچونی یوسف نە تەنیا سەرنجی یەعقوبی بۆ لای ئەوان رانەکێشا، بەڵکو بووە هۆی کەمبوونەوەی خۆشەویستی سەبارەت بەوان، تازە ئامادەکردنی خۆراک و دانەوێڵە لەو قات و قڕی‌یەدا، بۆ بنەماڵەیەکی وا پڕ خێزان، شتێکی حەیاتی و هۆی ژیان بوو، وەکو سەیران و گەڕان نەبوو، کە بۆ یوسفیان پێشینار کرد، هەموو ئەمانە بوونە هۆ، بۆ ئەوەی یەعقوب بنیامین‌یان لەو هەل و مەرجەدا لەگەڵیاندا بنێرێتە میسر.

٢ـ ئەگەر بوترێ تەنیا سوێند خواردن و خوا بە شایەدگرتن بەس بووکە بنیامین بدا بە دەست ئەوانەوە؟ وەلام ئەوەیە: نا تەنیا سوێند بەس نەبووە، بەڵام بەڵگەگەلێ هەبووە کە ئەمجارە درۆ یا فریو یا گزی و فزی لەکار دانەبووەو سوێندەکەش وەک ئەمەیە کە لەم سەردەمەی ئێمەدا نوێنەران مەجلیس یا سەرکۆماران سوێندی وەفاداری بۆ ئەنجامی ئەرک و ئەسپاردە ئەخۆن، ئەنا بڕوا پێکراون ئەم جۆرە سوێندانە بۆ دڵنیایی زیاترە.

٦٨ـ وَ قالَ یا بَنِیَّ لا تَدْخُلُوا مِنْ بابٍ واحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَ ما أُغْنِی

عَنْكُمْ مِنَ اللهِ مِنْ شَیءٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلاّ للهِ عَلَیْهِ تَوَكَّلْتُ و عَلَیْهِ فَلْیَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلون.

٦٩ـ وَ لَمّا دَخَلُوا مِنْ حَیْثُ اَمَرَهُمْ اَبوهُمْ ماكانَ یُغْنِی عَنْهُمْ مِنَ اللهِ مِنْ شَیءٍ اِلاّ حاجَةً فی نَفْسِ یَعْقوبَ قَضٰها وَ اِنَّهُ لَذو عِلْمٍ لِما عَلَّمْناهُ وَ لٰكِنَّ اَكْثَرَ النّاسِ لا یَعْلَمون.

واتا:

٦٨ـ (کاتێ کە ویستیان بڕۆن، یەعقوب) وتی: رۆڵەکانم! لە درگایەکەوە مەچنە ژورێ، بەڵکو لە درگای جیاجیاوە بڕۆنە ژورێ و (من بەم دەستورە) رووداوێ کە لە لایەن خواوە روو بدا ناتوانم لە ئێوە بەری بگرم و لای بدەم، حوکم و فەرمان تەنیا تایبەت بە خوایە، پشتم بەو بەستوە، هەموو پشت بەستووان ئەبێ هەر بەو پشت ئەستور بن.

٦٩ـ جا کاتێ لەو رێگایەوە کە باوکیان پێی وتبوون، چوونە ژورێ، ئەمە نەیئەتوانی هیچ رووداوێک لەوان دور بخاتەوە، بێجگە لە نیازێ کە لە دڵی یەعقوبدا بوو (کە لەو رێگایەوە) ئەنجام درا (و دڵنیا بوو). وە ئەو لە سوێنگەی بەرەکەتی فێر کردنێکەوە،کە بەومان فێر کردبوو، زانینێ زۆری هەبوو، لە حاڵێکدا زۆربەی خەڵک نازانن.

راوەتو راڤە کردن:

سەرەنجام براکان بە ئیجازەی باوکیان بنیامین‌یان لەگەڵ خۆیان هەڵگرت و بۆ دووەم جار چوونە میسر، پێتەختی میسریش وەکو هەموو شارێ تر دەروازەی زۆر بوو. بەڵام بۆچ یەعقوب دەستوری دا لە دەروازەی جیاجیاوە بچنە ژورێ و لە ئایەتەکەیشدا بەڵگەی بۆ نەوتراوە، هەندێ لە موفەسیران وتویانە: بۆ دەفعی چاوەزار بوە، چوون کورەکانی یەعقوب جوانچاک و باڵابەرز و خۆش قلاڤەو بە شەکەوت بوون، دیارە چاویش لە روانگای زانینەوە بە هۆی سەیالەی مغناتیسی

تایبەتێ کە لە چاو دێتە دەرێ و ئەپەڕێ بۆی هەیە، هەروەکو لە قورئاندا لە سوورەتی (ن والقلم، ئایەتی ٢١) هاتوە: (و اِنْ یَکادُ الَّذین کَفَروا لَیَزْلِقونکَ بِأَبْصَارِهِم) - هەرچەندە خەڵکی رەمەکی زۆریان پێوە ناوە.

هەندێ تر وتویانە چونکە کوڕەکانی یەعقوب بە شەکەوت بوون با لە دروازەیەکەوە نەچنە ژورێ،نەوەکو حەسود شەیتانیان لێ بکاو لە وڵاتی غەریبی دا توشی کەندو کۆسب بین.

هەندێ تر لایان وایە کە یەعقوب دەستورێکی گرینگی کۆمەڵایەتی پێداون تا گومبووی خۆیان تەنیا لە ڕێگایەکەوە نەخوازن، بەڵکو لە ڕێگای جیاجیاوە بۆی بڕۆن تا باشتر بە مەبەست و ئامانج بگەن.

جا کاتێ گەیشتنە میسر لە دەروازەی جیاجیاوە چوونە میسر (وَ لَمّا دَخَلُوا مِنْ حَیْثُ اَمَرَهُمْ اَبوهُمْ). باوەکو یەعقوب پێی وتن: (ماکانَ یُغْنِی عَنْهُمْ مِنَ الله مِنْ شیء) تەنیا فایدەی ئەوە بوو باوکیان دڵنیا بێ (اِلاّ حاجَةً فی نَفْسِ یَعْقوبَ قَضها)، هەر ئەوە کە دڵنیا بوو کە بە قسەی دەکەن بۆ یەعقوب ئارامشی دڵ و دەرون بوو، چونکە هەمیشە لە بیر یوسف و کوڕەکانیدا بوو، کە لەو سەفەرەدا چلۆن بە سەلامەت دەگەڕێتەوە،لای باوکیان و وەکو یوسف لێی دور نەکەونەوە، لە پاشان قورئان بەم رستە (وَ اِنَّهُ لَذو عِلْمٍ لِما عَلَّمْناهُ وَ لٰکِنَّ اَکْثَرَ النّاسِ لا یَعْلَمون).

پەسەندی یەعقوب دەڵێ: کە خاوەن زانستە و خوازانینی پێ داوەو زۆربەی خەڵک بەوە نازانن و وەها لە دنیای هەواداگوم دەبن، خوایان لە بیر دەچێتەوە، وا دەزانن چاوەزار و چاو پیس قەتعی‌یەو پشتیوانی خوا لە بیر دەبەنەوە، بەڵام یەعقوب پشتی بە خوا بەست و خوای لە بیر بوو،وەهەروەکو لە بابەت ساحیرانی شارەوە لە سوورەتی بەقەرە ئایەتی ١٠٢ دەفەرمێ: (و ما هم بضارین به من احد الا باذن الله) - لە بان هەموو ئەوانەوە خوایەو ئەبێ هەر پشت بە خوا ببەستین و هەر

لەویش یارمەتی بخوازین.

٧٠ـ وَ لَمّا دَخَلُوا عَلیٰ یُوسُفَ آویٰ اِلَیْهِ اَخاهُ قالَ اِنّی اَنا اَخوکَ فَلا تَبْتَئِسْ بِما کانوا یَعْمَلون.

٧١ـ فَلَمّا جَهَّزَهُمْ بِجهازِهِمْ جَعَلَ السِّقایَةَ فی رَحْلِ اَخیهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِنٌ اَیَّتُها الْعِیر اِنَّکُمْ لَسارِقون.

٧٢ـ قالوا وَ اَقْبَلوا عَلَیْهِمْ ماذا تَفْقِدون.

٧٣ـ قالوا نَفْقِدُ صُواعَ الْمَلِکِ وَ لِمَنْ جآءَ بِهِ حِمْلُ بَعیرٍ وَ اَنا بِهِ زَعیمٌ.

٧۴ـ قالوا تَاللهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ ما جِئْنا لِنُفْسِدَ فی الاَرْضِ و ما کُنّا سارِقین.

٧۵ـ قالوا فَما جَزاؤُهُ اِنْ کُنْتُمْ کاذِبین.

٧۶ـ قالوا جَزاؤهُ مَنْ وُجِدَ فی رَحْلِهِ فَهوَ جَزاؤُهُ کَذٰلِکَ نَجْزی الظّالِمین.

٧٧ـ فَبَدَاَ بِاَوْعِیَتِهِمْ قَبْلَ وِعاءِ اَخیهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَها مِنْ وِعاءِ اَخیهِ کَذٰلِکَ کِدْنا لِیُوسُفَ ما کانَ لِیَأْخُذَ اَخاهُ فی دین الْمَلِکِ اِلاّ اَنْ یَشاءَ الله نَرْفَعُ دَرَجات مَنْ نَشاءُ وَ فَوْقَ کُلِّ ذی عِلْمٍ عَلیمٌ).

واتا:

٧٠ـ کاتێ کە چوونە لای یوسف براکەی لای خۆی داناو وتی: من برای تۆم، لەوەی ئەوان دەیکەن خەفەت مەخۆ.

٧١ـ جا کاتێ باری ئەوانی بەست کاسەی ئاو خۆری پاشای خستە نێو باری براکەی، لە پاشان یەکێ جاڕی کێشا، هۆی خاوەنی کاروان ئێوە دزن!

٧٢ـ ئەوانیش روویان تێ کرد و وتیان چت گوم کردووە؟

٧٣ـ وتیان پێوانە (ئاوخۆری) پاشا، وە هەرکەس بیهێنێتەوە باری وشترێ (خەلەی) پێی ئەدرێ و من زامنی (ئەو پاداشەم).

٧۴ـ وتیان سوێند بە خوا ئێوە دەزانن ئێمە نەهاتوین کە لەم سەر زەویەدا ئیفساد

(و دزی) بکەین و ئێمە قەت دز نەبووین.

٧٥- وتیان: هەرکەس (ئەو پێوانە) لە بارەکەیدا پەیدا بێ، خۆی سزای ئەوەیە (لە باتیان ئەبرێ و ئەگیردرێ) ئێمە ئەم ستەمکارانە سزا ئەدەین.

٧٧- لەو دەمەیدا (یوسف) بەر لەباری براکەی باری ئەوانی تر گەڕاو لە پاشان ئەوی لە باری براکەیدا هێنا دەرێ، ئا بەمجۆرە ڕێگا چارەمان بە یوسف فێر کرد، ئەو بە پێی یاسای (میسر) قەت نەیئەتوانی براکەی بگرێ و ڕایگرێ، مەگەر ئەوەی خوا بیەوێ، پلەی هەرکەس کە بمانەوێ ئەیبەینە سەرێ، وە لە بان هەر خاوەن زانینێک زاناو ئاگایەک هەیە.

ڕاوەت و ڕاڤە کردن:

سەرەنجام براکان چوونە لای یوسف و بنیامینی برا چکۆڵەشیان لەگەڵ خۆیاندا هێنا بوو و یوسفیش زۆری ڕێز بۆ دانان و میوانی کردن و فەرمانی دا هەر بۆ دوو کەس مەجموعەیەک خۆراک بێنن، کاتێ نانیان بۆ هێنان دیتیان بنیامین بە تەنیا ماوەو دڵی پڕ بوو و ڕایگەیاند کە ئەگەر یوسفی برام مابا منی لەگەڵ خۆی لەسەر خوانێکدا ئەنا، چونکە لە باوک و داکێک بووین، یوسف کە ئەمەی دی، وتی: وەک ئەوە برا چکۆڵەکەتان تەنیا ماوە، من و ئەو پێکەوە لەسەر خوانێک دائەنیشین! ئەوسا دەستوری دا خوانێکیان بۆ هەر دووکیان هێناو لە کاتی نوستنیشدا هۆدەیەکیان بۆ یوسف و بنیامین بۆ خەوتن لەبەر چاو گرت، جا یوسف بنیامینی برای خۆی هێنایە لای خۆی، بەڵام بنیامین دڵتەنگ و دڵ پڕ بوو و هەی یادی یوسفی برای خۆی دەکرد، ئیتر یوسف خۆی پێڕانەگیردراو خۆی لە بنیامین ئاشکرا کرد. هەروەکو قورئان دەفەرمێ: کاتێ کە هاتنە لای یوسف، ئەو (یوسف) براکەی خۆی (بنیامینی) هێنا نیزیک خۆی و وتی: من برای تۆ یوسفم، خەفەت

مەخۆو لە کارێ کە ئەوانە دەیکەن نیگەران مەبە : (وَ لَمَّا دَخَلُوا عَلىٰ يُوسُفَ آوىٰ اِلَيْهِ اَخاهُ قالَ اِنِّى اَنا اَخوكَ فَلا تَبْتَئِسْ بِما كـانوا يَـعْمَلون) - (تـبتئس) لە يـؤس لە ئەسڵدا بە واتای زیان، سەختی و زەرەرە کە لێرەدا بە واتای خەم و خەفەتە یانی خەفەت مەخۆ.

مەبەست لەو کارەی کە براکان دەیانکردو بووە هۆی خەفەتی بنیامین بە تەنیا خستنەوەی بنیامین بوو،کە خۆی بە تەنیا دەزانی و ئەم کەم محەبەتیەی کە لە لایەن براکانیەوە سەبارەت بەو ، سەبارەت بە یوسف کرا بوو، بووە هۆی غەمگین بوونی بنیامین، جا یوسف کە بنیامینی هێنا لای خۆی، دڵخـۆشی دایـەوەو پـێی وت: کردەوەی ئەوان بە زیانی خۆیان بوو، وە بووە هۆی سەرکەوتی من و بە دەستی ئەوان لەسەر تەختی بەخت و پاشایی دانیشتوم، جاکەوایە تۆیش خەفەت مەخۆ، ئەوسا یوسف بە بنیامینی وت: پێت خۆشە لای من بمێنیتەوە، ئەویش وتی: زۆرم پێخۆشە، بەڵام چونکە براکانم سوێندیان بۆ باوکم خواردووە،کە من بەرنەوە لای باوکم، نایەڵن بمێنمەوە، یوسف وتی: ئەوە بە منە، کارێ دەکەم کە ناچار بن تۆ لای من بهێڵنەوە (لە کاتی بار سازکردندا فەرمانی دا بـە دزیـەوە،پـێوانـە بـە نـرخـە تایبەتەیەکە،بخەنە نێو باری بنیامین، چونکە بۆ هەر یەکە بارێ تایبەت ساز درابوو - فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجهازِهِمْ جَعَلَ السِّقايَةَ فى رَحْلِ اَخيهِ). جا چونکە تەنیا یەکـێ لە پیاوەکانی یوسف ئاگای لەوە بوو، وە ئەوانی تر نەیاندەزانی، کاتێ کاروان کەوتە رێگا، دیتیان جامی تایبەت دیار نیە، جاڕیان دا کە جامەکە،بـە دەس ئـێوە بـوو نەماوە، دیارە دزیوتانە (ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِنٌ اَيَّتُها الْعِير اِنَّكُمْ لَسارِقون)، جاکاتێ کاروانی برایانی یوسف ئەمەیان بیست، زۆر ترسان، چونکە بیریان لەوە نەدەکردەوە کـە دوای ئەو هەمووە رێز لێنانە، بە دزی تاوانباریان بکەن، ناچار راوەستان، وتیان: مەگەر شتێکتان لێ ون بووە؟ (قالوا وَ اَقْبَلوا عَلَيْهِمْ ماذا تَفْقِدون). لە وەڵامدا پێیان

وتن: بەڵێ جامی پاشا ون بووەو شکمان لە ئێوەیە (قالوا نَفْقِدُ صُواعَ الْمَلِکِ)، جـا چونکە ئەوە بە نرخەو تایبەتی شایە، هەرکەس بیهێنێتەوە باری وشترێ جایزەی ئەدرێتێ (وَ لِمَنْ جاۤءَ بِهِ حِمْلُ بَعیرٍ)، ئەوسا ئەوەی ئەم قسەی راگەیاند: بۆ دڵنیایی زیاتر وتی: من زامنی ئەو جایزەم (وَ اَنا بِهِ زَعیمٌ)، کورەکانی یەعقوب سەخت لەم قسە تەکانیان خواردو ترسان،بە دڵ پڕیەوە وتیان: سوێند بە خوا ئێوە دەزانن بۆیێ نەهاتوین خراپەی بکەین و ئێمە قەت دز نەبووین (قالوا تَاللهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ ما جِئْنا لِنُفْسِدَ فی الاَرْضِ و ما کُنّا سارقین)، لەوە دەچێ ئیشارە بەمە بێ کە ئێوە پێشینەی کردەوەی ئێمە دەزانن،کە جاری یەکەم نرخی خەڵەو دانەوێڵەکەتان بـۆ خستبووینەوە،نێو بارەکانمان ئێستا هاتوینەتەوە ئێرە،حازرین هەمووی بدەینەوە بە ئێوە، جاکەوا بێ کەسانێ کە لە ولاتێ دورەوە بۆ دانەوەی دەینی خۆی گەڕابێتنەوە، چلۆن دەگونجێ دزی بکەن، تەنانەت دەمبێنمان لە دەمی وشترەکانمان کردووە، تا زیانێ نەکەن و زیانێ بەکەس نەگەیێنن، ئەی چۆن کاری وا ناشیرین و دزیۆ یا دزی دەکەین؟ پیاوەکانی یوسفیش لە وەڵامدا وتیان ئەگەر درۆ ناکەن ئیجازە بدەن تا بارەکانتان بپشکێنین و بگەڕێین و بڵێین سزای ئەوە کە درۆزن بێ چیە (قالوا فَما جَزاؤُهُ اِنْ کُنْتُمْ کاذِبین) وتیان: لە باری هەرکەسدا پەیدا بوو سزای ئەوەیە رای بگرێ لە باتیان (قالوا جَزاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فی رَحْلِهِ فَهوَ جَزاؤُهُ)، بەڵێ ئا بەوجۆرە سزای زاڵمان ئەدەینەوە (کَذٰلِکَ نَجْزی الظّالِمین)، جا یوسف فەرمانی دا بارەکانیان بگەڕێن، جا بۆ ئەوەی شک نەبەن، چیان کردووە،لەباری براکانی دیکەوە دەستیان کرد بە پشکنین، جا لە ئاخریدا باری بنیامین گەڕان و لە باری ئەمدا جامەکەیان دۆزیەوە (فَبَدَاَ بِاَوْعِیَتِهِمْ قَبْلَ وِعاءِ اَخیهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَها مِنْ وِعاءِ اَخیهِ)، جاکاتێ ئەو جامە لە باری بنیامین دا دۆزرایەوە دەمی براکان بو نەتەڵەی تەقیو، کێوێ لە خەفەتباری بە سەریاندا،وەواقیان وڕما، لە لایەنێ برای ئەوان بە دز دەرچووەو

بۆتە هۆی شەرمەساری هەمووان و لە لایێ ترەوە لای شای میسر سوک و بێ بڕوا دەبن و ئیتر دانەوێڵەیان پێ نادرێ، لە لایێ دیکەوە کەوتنە ئەو بیرە چلۆن وەڵامی بـاوکیان بـدەنەوە، هـەندێ لە تـەفسیرنووسان رایـانگەیاندووە کـە نـەخشەی گلدانەوەی بنیامین خوا بە یوسفی فێر کرد (كَذٰلِكَ كِدْنا لِيُوسُفَ)، جا لەبەر ئەوەی بە پێی قانونی میسر نەیدەتوانی برای ئەوان راگرێ، ئەوە بوو لە بەرا بە پێی قانونی خۆیان بەڵێنی لێوەرگرتن کە لەباری هەرکەسدا بدۆزرێتەوە لە تۆڵەدا رادەگیردرێ و کاری بێگاری پێ دەکرێ، بۆیێ قورئان فەرمودەیەتی: (ما كانَ لِيَأْخُذَ اَخاهُ فـی دينِ الْمَلِكِ)، لە ئاییینی شای میسردا نە ئەکرا یوسف براکەی رابگـرێ، لە پـاشان دەڵێ: مەگەر خوا بیەوێ (اِلاَّ اَنْ يَشاءَ الله)، ئیشارە بەمەیەکە رەفتاری یوسف لەگەڵ براکانیدا بۆ گلدانەوەی براکەی کە بە پێی داب و دەستوری وڵاتی خۆیان بوو، بە یارمەتی خوا بوو،کە یوسفی فێر کردووە، چ بکا تا ئەزمونی یەعقوب و کوڕەکانی تری تەواو ببێ، لە لایەکی دیکەوە قورئان دەڵێ: هەرکەس خوا بیەوێ پلەی دەباتە سەرێ (نَرْفَعُ دَرَجاتٍ مَنْ نَشاءُ)، کاتێ هەرکەس،وەکو یوسف لەگەڵ هاتبێتە دەرێ، پلەی دەباتە سەرێ، دیارە لە بان هەر زانایەکەوە زاناترو ئاگادارتر هەیە،کە خوایە، هەر ئەویش بوو ئەمەی بە یوسف فێر کرد.

چەن نوکتەی وردو جوان جوان

١ـ ئەگەر بوترێ بۆچ یوسف لە سەرەتاوە خۆی نەناساند تا باوکی زووتر لە خەفەت رزگار بێ؟ وەڵامەکەی هەر وەکو لە بـەرا رامـانگەیاند خـوا ئـیجازەی پێنەدابوو، هەروا بۆ ئازمونی یەعقوب و کوڕەکانی بوو تا بزانێ بۆ گل دانەوەی بنیامین چ دەکەن و کوڕەکان لە راست سوێندێ کە بۆ باوکیان خواردووە چلۆن دەجولێنەوە.

۲ـ ئەگەر پرسیار بکرێ کە یوسف چلۆن بێ تاوانێکی بە دزی تاوانبار کرد؟ وەڵام ئەمەیە کە یوسف خۆی بە بنیامین ناساندو بەڵێنی وەرگرتبوو کە کارێ وا بکاو ئەمەش تاوانێکی بۆ براکانی بەدی نەهێناو تەنیا ئەوانی خەفەتبار کردو نێگەران، ئەمەیش لە راست ئازمونی خوا داگرینگ نیە.

۳ـ ئەگەر بوترێ تاوانبار کردنی ئەوانە بە دزی بە تێکرا بە چ واتایەکە (انکم لسارقون) وەڵامەکەی ئەمەیە کە ویژەری ئەوە دیار نیە، قورئان هەر ئەونەی فەرموە (قالوا)، دیارە ئەگەر شتێ دیار نەبێ و لە یەکێ لە ئەندامانی کۆڕێ بکەونە شک روی قسە لە هەموویان دەکرێ، یانی یەکێ لە ئێوە، لە پلەی دووەم دا ئەوەی قسەکەی روی تێ کردووە (بنیامین) بووەو ئەویش بۆ ئەوەی لای یوسفی برای بمێنێتەوە رازی بووەو ئەوەش کە هەموو براکان تاوانبار کراون، چون دوای پشکنین لایەنێ کە ئەو کارەی لە بارەیەوە کراو بە (بنیامین) ناسراوە، تۆمەت و تاوانی ئەوان شوێنێ وای دانەناوە.

۴ـ ئەگەر پرسیار بکرێ سزای دزی لەو رۆژگارە دا چ بووە؟ لە وەڵامدا وتراوە کە لای کەنعانیان راگرتن و کار پێ کردن بەو کەسە بووە کە ئەو کارەی کردووە، بە ئەندازەی ئەوەی بردویەتی، بەڵام لای میسریان لێدان و زیندانی کردن بووە، جا بۆیێ یوسف بە پێی داب و دەستوری کەنعانیانی کردو بنیامینی لای خۆی راگرت تا زیندان نەکرێ و ئازار نەدرێ.

۵ـ (سقایە) یا (صواع) لە ئایەتەکاندا بەم واتایەیە: (سقایە): ئاوخۆری، (صواع)-یش بە واتای ربەو شتی پێوانەیە، ئەم واتایانەشی پێکەوە دژ نین، چونکە ئەو جۆرە ربەو زەرفانە ئاوخۆری شاو خەڵک بوون، جا لە پاشان کە قات و قڕی لە وڵاتی میسردا پەیدا بووە،بۆ گرینگدان بەوە کراوەتە ربەو پێوانە تا خەڵک لە خواردندا دەس پێوە بگرن، هەندێ لە موفەسیران نووسیویانە: ئەو ربە لە زێڕ یا زیو

بووەو رۆژێ لە رۆژان ئاو خۆری شا بووەو ئەوسا کراوەتە ربەو پێوانەو لەو گرانیەدا کەڵکی بۆ پێوانە لێ وەرگیردراوەو دیارە شتێ ناتوانێ بۆ هەمیشە ربە یا پێوانە بێ.

٧٨ـ قالوا اِنْ یَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَاَسَرَّها یوسُفُ فی نَفْسِهِ وَ لَمْ یُبْدِها لَهُمْ قالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَکاناً وَاللهُ اَعْلَمُ بِما تَصِفون.

٧٩ـ قالوا یا اَیُّها الْعَزیزُ اِنَّ لَهُ اَباً شَیْخاً کَبیراً فَخُذْ اَحَدَنا مَکانَهُ اِنّا نَریک مِنَ الْمُحسنین.

٨٠ـ قال مَعاذَاللهِ اَنْ نَأْخُذَ اِلاّ مَنْ وَجَدْنا مَتاعَنا عِنْدَهُ اِنّا اذاً لَظالمون.

واتا:

٧٨ـ (براکان) وتیان: ئەگەر ئەو (بنیامین) دزی کردووە، (سەمەرە نیە، چونکە یوسفی) برایشی بەر لەو دزی کردووە، یوسف (زۆر ناڕەحەت بوو) ئەم (ناڕەحەتیەی) لە دڵ و دەرونی خۆیدا راگرت و بۆ ئەوانی دەرنەخست (هەر ئەونە) وتی: ئێۆ بەدفەڕترن و خوا لەوەی ئێوە دەیڵێن زاناترە.

٧٩ـ وتیان: ئەی عەزیز باوکێ پیری هەیە (و زۆر ناڕەحەت دەبێ) یەکێ لە ئێمە لە باتی ئەو رابگرە، ئێمە تۆ لە کارچاکان و پیاوچاکان دەزانین.

٨٠ـ وتی: پەنا بە خوا کە ئێمە بێجگە لەو کەسەکە جام و شتی خۆمان لای ئەو دۆزیوەتەوە بیگرین، چونکە ئەگەر وا بکەین لە ستەمکاران دەبین.

راوەت و راڤە کردن:

براکانی بنیامین بۆ ئەوەی کاری خۆیان لە کاری ئەو جیا بکەنەوە و بە خەیاڵ خۆیان لای یوسف بەری بکەن، وتیان: ئەگەر ئەمە دزی کردووە، یوسفی برایشی هەروای کردووەو ئەم دووانە لە دایک و باوکێکن، لە دایکی ئێمە نین و کردەوەی

ئەوان لە هی ئێمە جیایە (قالوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ)، بەمە بە خەیاڵ خۆیان کێشا دواوەو چارەنووسی ئەویان لەگەڵ هی یوسف پێوەند دا.

یوسف بەو قسە زۆر تێکچو، بەڵام بەسەر خۆی نەهێناو نەیدایە نێو چاوانی ئەواندا (فَاَسَرَّها یوسُفُ فی نَفْسِهِ وَ لَمْ یُبْدِها لَهُمْ)، هەر ئەونەی پێ وتن: ئێوە لەو کەسەی کە ئەم نیسبەتەی ئەدەنە پاڵ خراپترن (قالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكاناً)، لە پاشان وتی: خوا لەبارەی ئەوەی دەیڵێن ئاگاترە: (وَاللهُ اَعْلَمُ بِما تَصِفون)، راستە براکان نیسبەتی ناڕەوایان دایە پاڵ یوسفی برایان، بە خەیاڵ خۆیان لای ئەو بەری بکەن، دیارە ئەو قسە بیانویەکی دەوێ، جا ئەوەیە تەفسیر نووسان بۆ ئەوە رایانگەیاندووە گوایە یوسف دوای مردنی دایکی لای خاڵتێک (خوشکی دایکی) دەژیاو ئەویش زۆر ئۆگری یوسف ببوو و زۆری خۆش دەویست، کاتێ هەندێ گەورە بوو، یەعقوبی باوکی ویستی لەوی بستێنێتەوەو بیهێنێتەوە لای خۆی، پوریشی بۆ ئەوەی نەیداتەوە، هێنای پشتێنی تایبەتی حەزرەتی ئیسحاقی لە پشت یوسف بەست کە لای ئەو بە یادگار مابوو، لە پاشان وتی: ئەو پشتێنە بەرێ و بیفڕێنێ، بە پێی دەستوری نێو وڵات، یوسفی لە بارمتەدا لای خۆی راگرت، هەر ئەوەش بوو براکانی یوسف رایانگەیاند هەرکەس ئەوەی کردبێ بە بارمتە لە باتی شتەکە بیگرن و رای بگرن، بەڵام ئەوەکە وتیان ئەمیش وەکو یوسفی برایەتی کە دزی کردووە، بە پێی ئەو چریکەی پوری نابێتە دزو ئەوە تاوانێ درۆ بوو کە لەو دەمەدا براکان لە یوسفیان دا.

جا کە زانییان نەخشەکەیان نەیگرت، پاڕانەوە کە بنیامین باوکێ پیری هەیە، بەڵکو تۆ ئەی (عەزیزی میسر) یەکێ لە ئێمە لەباتی ئەو بگری (قالوا یا اَیُّها الْعَزیزُ اِنَّ لَهُ اَباً شَیْخاً کَبیراً فَخُذْ اَحَدَنا مَكانَهُ)، چونکە تۆ لە کارچاکان دەزانین، ئەمە یەکەمجار نیە کە چاکە لە تەک ئێمەدا ئەکەی و چاکەی خۆت لە بابەت ئێمەوە تەواو

بکە (اِنّا نَریک مِنَ الْمُحسنین)، یوسف ئەم پێشنیارەی دادواوەو وتی: (قال مَعاذَاللهِ اَنْ تَأخُذَ اِلاّ مَنْ وَجَدْنا مَتاعَنا عِنْدَهُ)، جێگای وردبوونەوەو سەرنجدانە کە یوسف لەو قسەو باسانەدا قەت نیسبەتی دزی نەدا پاڵ بنیامینی برای، بەڵکو وتی: (کەسێ کە مەتاعی خۆمان لای ئەو دۆزیوەتەوە)، ئەمە بەڵگەیە بۆ ئەوەی کە یوسف ویستویەتی لە ژیانیدا شتێ خیلاف نەیێ بە زاریدا.

٨١ـ فَلَمّا اسْتَیْئَسُوا مِنْهُ خَلَصوا نَجِیّاً قالَ کَبیرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَموا اَنَّ اَباکُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَیْکُمْ مَوْثِقاً مِنَ الله وَ مِنْ قَبْلُ ما فَرَّطْتُمْ فی یوسُفَ فَلَنْ اَبْرَحَ الارْضَ حَتّیٰ یَأذنَ لی اَبی اَو یَحْکُمَ اللهُ لی وَ هُوَ خَیْرُ الْحاکِمین.

٨٢ـ اِرْجِعوا اِلیٰ اَبیکُمْ فَقولوا یا اَبانا اِنَّ ابْنَکَ سَرَقَ وَ ما شَهِدْنا اِلاّ بِما عَلِمْنا و ما کُنّا لِلْغَیْبِ حافِظین.

٨٣ـ وَاسْئَلِ الْقَرْیَةَ الَّتی کُنّا فیها والْعیرَ الَّتی اَقْبَلْنا فیها وَ اِنّا لَصادِقون.

واتا:

٨١ـ جا کاتێ کە (براکان) لەو بێ هیوا بوون، چونە سوجێ و پێکەوە بە سرتە قسەیان کرد، براگەورەکەیان وتی: مەگەر نازانن کە باوکتان پەیمانی لێوەرگرتن و سوێندی دان و بەر لەوە لە بابەت یوسفەوە درێختان کرد، جا لەبەر ئەوە من لەم ئەرزە ناڕۆم تا باوکم ئیجازە بدا یا خوا فەرمانی خۆی لە بابەت منەوە دەرچێ و هەر خودایە باشترین حوکمدەران.

٨٢ـ ئێوە بگەڕێنەوە لای باوکتان و بڵێن: بابە (گیان) کوڕەکەت دزی کردووەو ئێمە بێجگە لەوە دەمانزانی شایەدیمان نەداوەو ئاگایشمان لە باتن نەبوو.

٨٣ـ (بۆ دڵنیایی زیاتر) لەو شارە (خەڵکی میسر) کە لەو دابووین پرسیار بکەو هەروا لەو کاروانەش کە پێی هاتین بپرسەو ئێمە لە (قسەی خۆماندا) راستین و راستبێژ.

راوەت و راڤە کردن:

کوڕەکانی یەعقوب بەسەر شۆڕی گەڕانەوە لای باوکیان، چونکە هەر چی بۆ ئازادی بنیامین کۆشان، کەڵکی نەبوو، لە لایەک بە جۆرێکی وابەرنامەیان داڕشتبوو، بەر بوونی ئەو نەدەگونجاو لە لایەکی ترەوە ئەم پێشنیارە کە لە باتی بنیامین یەکێ تر لە براکان گل درێتەوە لە لایەن عەزیزی میسرەوە قەبوڵ نەدەکراو سەرەنجام لێ بڕان بگەڕێنەوە کەنعان و بەسەرهاتەکە بۆ باوکیان پوخت و نەغد بگێڕنەوە، قورئان دەفەرمێ: کاتێ ئەوانە لە رزگاربوونی براکەیان هیوا بڕ بوون، چونە گوشەیەکو خۆیان لە خەڵک جیاکردەوەو بە سرتە لەگەڵ یەکدا ئاخەوتن (فَلَمَّا اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا) - (خلصوا) یانی خالیس بوون، کنایە لە جیابوونەوە لە خەڵکی ترەو پێکهێنانی کۆڕی قسەو سرتەیە. (ونجی) لە رەگژی (مناجات)ە - لە ئەسڵدا لە (نجوە) و بە واتای سەرزەوی بەرزو بڵیندە، چونکە سەرزەوی بەرز لە زەویەکانی دەوروبەری خۆی جیایە، کۆڕی نهێنی و قسەی بە سرتە لە خەڵکی تر جیا دەکرێتەوەو بەو قسانە (سرتە: نجوێ) دەوترێ، جاکەوابێ نەجوا یا سرتە بە قسەی نهێنی دەوترێ چ لە کۆڕی نهێنی دا بێ یا بە سرتە بەگوێدا بچرپێنێ.

رستەی (خلصوا نجیا) هەروەکو زۆرێ لە تەفسیر نووسان رایانگەیاندو لە فەسحیترین و جوانترین تەعبیری قورئانیە، کە بە رستەیەکی کورت مەبەستێ زۆری بەیان کردووە، کە ئەبێ بە چەن رستە بوترێ.

هەر جۆربێ براگەورەکەیان لەو کۆڕە تایبەتیەدا بە براکانی خۆی وت: مەگەر نازانن باوکمان سوێندی داین و پەیمانی خوای لێ وەرگرتین کە بنیامین بە هەر نرخێک بگونجێ بیگێڕیتەوە لای باوکمان (قالَ کَبیرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَموا اَنَّ اَباکُمْ قَدْ اَخَذَ

عَلَیْکُمْ مَوْثِقاً مِنَ الله).

وە ئێوە هەر ئەوانەن کە بەر لەمەیش لە بابەت یوسفەوە کوتاییتان کرد و پێشینەی خۆتان لای باوکمان خراپ کردووە (وَ مِنْ قَبْلُ ما فَرَّطْتُمْ فی یوسُفَ) - (فرطتم) لە مادەی (تفریط)و لە ئەسڵدا لە (فروط) بە واتای پێشکەوتنەو کاتێ بچێتە بابی تەفعیل بە واتای کۆتایی کردنەلە پێشخستندا، بەڵام ئەگەر بچێتە بەر بابی (اِفعال) (افراط) بە واتای ئیسراف و تەجاوەز،لە پێشخستندایە.

براگەورەکەیان دوای سرتەو قسەیێ زۆر وتی: جا کەوایە من لە جێگای خۆم لەسەر زەوی میسر تەکان ناخۆم و بەناو لێرە ماندەگرم تا باوکم ئیجازەم پێ ئەدا یا خوا دەرحەقم فەرمانێ دەرئەخا کە ئەو باشترین حوکمدەرانە (فَلَنْ اَبْرَحَ الارْضَ حَتّیٰ یَأذنَ لی اَبی اَو یَحْکُمَ اللهُ لی وَ هُوَ خَیْرُ الْحاکِمین) - یانێ: لێرە ناڕۆم تا بمرم یا چارەیێ پەیدا بێ یا خوا داوەری بکا یا عوزرێ کە لای باوکم قەبوڵ بێ پەیدا بێ، لە پاشان بەوانی وت بگەڕێنەوە لای باوکم (اِرْجِعوا اِلیٰ اَبیکُمْ فَقولوا یا آبانا اِنَّ ابْنَکَ سَرَقَ).

ئەمە شایەدیە کە بە چاو دیومانە، کە جامی تایبەتی پاشایان لە نێو بارەکەی دۆزیوەتەوەو باتنی کاریش تەنیا خوا دەزانێ (وَ ما شَهِدْنا اِلاّ بِما عَلِمْنا)، وە دیارە ئاگامان لە غەیبیش نیە (و ما کُنّا لِلْغَیْبِ حافِظین)، ئەشگونجێ مەبەست ئەمە بێ کە کوڕانی یەعقوب بە بابیان بڵێن: ئەگەر لای تۆ بەڵێنمان داکە بنیامینی برامان ئەبەین و دەیهێنینەوە،لەبەر ئەوە بووەکە ئێمە ئاگامان لە باتنی کاری ئەو نەبووەو غەیبمان نەزانیوە کە وای بەسەر دێ.

جا بۆ ئەوەی باشیان پاکانە کردبێ، وتیان: بۆ لێکۆڵینەوەیێ زیاتر لەو شارە خەڵکی (میسر) کە ئێمەی لێ بووین بپرسە (وَاْسْئَلِ الْقَرْیَةَ الَّتی کُنّا فیها)، یا لەو کاروانە کە پێکەوە هاتینەوە کە مرۆڤی وای تیا بوو کە تۆ بیناسی و بڕوات پێی بێ

پرسیار بکە (والْعیرَ الَّتی اَقْبَلْنا فیها)، هەروەکو راغیب لە موفرەداتدا رای‌گەیاندووە (عیر) بە واتای کۆڕو کاروان و جەمعیەتە، کە وشتر و ئاژاڵ و یەکسم بۆ هەڵگرتنی بار لەگەڵ خۆیاندا ئەبەن کە ئینسانیشیان لەگەڵە، ئیتر نیازی بە تەقدیر نیە، هەروەکو (واسئل القریة) ئەم ئایەتە دەڵێ: کوڕانی یەعقوب بە باوکیان وت دڵنیابە کە ئێمە لە قسەی خۆماندا راستبێژین (وَ اِنّا لَصادِقون).

لەو قسانە بە گشتی وا دەرئەکەوێ کە بردنی (جامی) پاشای میسر لەو شارە گەورەدا دەنگی داوەتەوەو کار بە دەستان پێیان زانیوەو جامەکەیان سەندۆتەوەو پیاوەکەیشیان گرتووەو رایانگرتووە، جا دەگونجێ کوڕانی یەعقوب بۆیێ وتویانە: لە شاری میسر بپرسە، کنایە لەمە بێ کە ئەو مەبەستە ئەونە دەنگی داوەتەوە کە دەرو دیواریش دەزانێ.

چەن نوکتەی وردو جوان جوان:

١ـ براگەورەکە کێ بوو؟ هەندێ وتویانە ناوی (روبین یا روبیل)، هەندێ دیکە رایانگەیاندووە کە ناوی شەمعون، هەندێ تریش بە (یەهودا)یان ناو بردووە، مەبەست لە گەورە یا لە بابەت تەمەن یا ئەقڵەوە لە نێو تەفسیر نووساندا قسە زۆرە، بەڵام لەوە دەچێ مەبەست لە گەورە بوون تەمەن بێ یانی تەمەن زۆرەکەیان.

٢ـ داوەری کردن لەسەر بنەرەتی قەرینەی حاڵیەوە، قازی ئەتوانێ مەبەستەکە بزانێ، هەرچەندە ئیقرار یا شایەدێک نیە، چونکە کاتێ جامی پاشا لە نێو باری بنیامین‌دا پەیدا بوو، کرایە بەڵگەی تاوانبار بوونی ئەو، جا بە سەرنجدان بەمە کە هەر یەکە لە کوڕانی یەعقوب خۆیان باری خۆیان پڕ دەکرد، یا لانی کەم لە کاتی پڕ کردندا خاوەن بار حازر بووە، ئەگەر دورین و بەستنێک هەبووبێ بە دەس خودان بارەکە بووەو لە لایێ دیکەیشەوە کەس باوەری نەدەکرد لەوێدا نەخشەو گزی یەک

لە کاردا بووبێ و موسافیرانی کەنعان یا (برایانی یوسف) لەو شارەدا دژ و دوژمنێکیان نەبووە کە ئەو کوڕانە بخاتە داو، هەموو ئەو شتانە دەبووە هۆی ئەمە کە لە دۆزینەوەی جامی پاشا لەباری بنیامین‌دا بڕوا بەوە پەیدا بکەن کە ئەو، ئەو کارەی کردووە، ئەم مەبەستە کە دنیای ئەمڕۆ لە داوەریدا پاڵی پێوە ئەدا لە روانگای شەریعەتی ئیسلامەوە نیازی بە توێژینەوەیێ زیاتر هەیە، چونکە لە روانگای داوەری رۆژدا،زۆر گرینگە و دەبێ لە پەراوەی داوەریدا قسەی لێوە بکرێ و لێرەدا لەوە زیاتر هەڵناگرێ.

٣ـ لەو ئایەتانەدا کە باسمان کردن،دەردەکەوێ کە براکانی یوسف لەباری روحیەوە،زۆر لە یەکتر جیا بوون، براگەورەکەیان زۆر پابەندی سوێندو بەڵێنی خۆی بوو، کەچی براکانی دیکە، کاتێ زانیان لەگەڵ پاشای میسر دا قسەیان نای‌بڕێ، دەس بەردار بوون، دیارە حەق بە براگەورەکەیان بوو، چونکە بە مانگرتن لە شاری میسردا بەتایبەت نێزیکی دەرباری شا، بەم هێوایە کە شا دڵی نەرم بێ‌و لەسەر پیالەیەک کە پەیدایش بووە، مرۆڤێکی غەریب سزا نەداو باوک و براکانی داغدار نەکا، جا هەر لەبەر ئەوە ئەو لە میسردا مایەوەو براکانی دیکەی ناردەوە لای باوکی تا کارەکەی بۆ شەرح بدەن و بزانن باوکیان بیروڕای چیە؟

٨٤ـ قالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْراً فَصَبْرٌ جَميلٌ عَسَى اللهُ اَنْ يَأْتِيَنى بِهِمْ جَميعاً اِنَّهُ هُوَالْعَليمُ الْحَكيم.

٨٥ـ وَ تَوَلّىٰ عَنْهُمْ وَ قالَ يا اَسَفىٰ عَلىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْناهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظيمٌ.

٨٦ـ قالوا تَاللهِ تَفْتَؤا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّىٰ تَكونَ حَرَضاً اَوْ تَكونَ مِنَ الْهالِكين.

٨٧ـ قالَ اِنَّما اَشْكوا بَثّى وَ حُزْنى اِلىٰ اللهِ وَ اَعْلَمُ مِنَ الله ما لا تَعْلَمون.

واتا:

٨٤ـ (یەعقوب) وتی نەفس (هەواو و هەوەس) مەسەلەکەی لەبەر چاوتان رازاندۆتەوە، من تابشتدێنم تابشتی جوان (و خاڵی لە کوفران) هیوادارم خوا، ئەوانە بۆ لام بگێڕێتەوە، چونکە هەر ئەو عەلیم و حەکیمە کە ئێوە پێی نازانن.

٨٥ـ لەوان روی وەرگێڕاو وتی: ئاخ و داخ بۆ یوسف، چاوی لە خەفەتا سپی هەڵگەڕا، بەڵام رقی خۆی خواردەوە (قەت کوفرانی نەکرد).

٨٦ـ پێیان وت: تۆ ئەونە یادی یوسف دەکەی تا گیانت دێتە سەر لێوت یا دەمری.

٨٧ـ وتی: خەم و خەفەتم تەنیا بە خوا دەڵێم (لای ئەو گازندە دەکەم) و لە لایەن خواوە شتگەلێ دەزانم کە ئێوە پێی نازانن.

راوەت و راڤە کردن:

بە لوتفێک ئەزانم لە لایەن خۆوە کە ئێوە پێ ی نازانن!

براکانی بنیامین لە میسرەوە بەرەو لای باوکیان گەڕانەوە، لە حاڵێکدا بنیامین و برا گەورەکەیان بەجێ هێشت، بە قوڵپی گریانەوە گەڕانەوە کەنعان و چونە لای باوکیان، کزە لە دڵ و دەرونی یەعقوب هەستا، بەتایبەت کە زانی بنیامین و کوڕە گەورەکەی دیار نیە، جا کاتێ کوڕەکان کارەساتەکەیان بێ کەم و کوڕی بۆ گێڕاوە، یەعقوب ئاڵۆزاو رووی تێکردن و پێیانی وت: (هەواو و هەوەس) وای لێکردون و ئەوەی لە بەرچاوتان رازاندۆتەوە (قالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْراً) - یانێ دروست هەر ئەو رستەی کە لە وەڵامی ئەواندا لە ئایەتی ١٩ دا لە بابەت یوسفەوە رایگەیاند، لێرەدا دوپاتەی کردەوە.

لێرەدا ئەم پرسیارە دێتە گۆڕ کە ئایا یەعقوب تەنیا لەبەر بەدی پێشینەی ئەوان، لای وابوو گزی و فزی لە کار دایە، کەچی ئەو کارە نەک لە پێغەمبەرێکی وەک

یەعقوب دور بوو، بەڵکو لە تاکی ئاسایش ئەوە دورە کە تەنیا لە بەر پێشینەی بەد کەسێ یا کەسانێ بە تاوانبار بزانێ، باوەکو بەڵگەیێ هەبێ و ڕێگای لێکۆڵینەوەش نەبەسترا بێ.

باوەکو مەبەست لەم ڕستە بەیان کردنی نوکتەیێ دیکە بووە، بۆ وێنە:

١ـ بۆچ ئێوە بە دیتنی جامی شا لە نێو باری براکەتان واتان زانی کە ئەو دزی کردووە، کەچی ئەوە بە تەنیایی ناتوانێ بەڵگەیێ ڕاست بێ؟

٢ـ بۆچ بە شاتان وت: سزای دز ئەوەیە یەخسیر بکرێ کەچی ئەوە قانونێکی خودایی نیە، بەڵکو ڕەوشتێکی نادروستە، لە نێو خەڵکی کەنعاندا (و ئەمە کـاتێ وایە کە بە پێچەوانەی قسەی کۆڕێ،لە موفەسیران ئەمە بە قـانونێ لە شـەریعەتی یەعقوب نەزانین).

٣ـ بۆچ ئێوە لە ڕاست ئەوکارەدا بە پەلەو بە لەز خۆتان دا بەدەسەوەو هەروەک براگەورەکەتان، خۆتان نەگرت کەچی بەڵێنتان بە من دا، سوێندتان بۆ خواردم.

لە پاشان یەعقوب گەڕاوە سەرخۆو وتی: من تـابشت لە دەس نـادەم (فَصَبْرٌ جَميلٌ) – هیوادارم خوا هەموو ئەوانە (یـوسف و بـنیامین و کـوڕە گـەورەکـەم) بگێڕێتەوە لام (عَسَی اللهُ اَنْ يَأْتِيَنی بِهِمْ جَميعاً)، چونکە (دەزانم کە خوا لە دڵ و دەرونی هەمووان ئاگایەو لە رابوردو و دوا ڕۆژیش خەبەردارەو هەر ئەویشە زاناو عەلیم و حەکیم (اِنَّهُ هُوَالْعَليمُ الْحَكيم)

لەو هەڵو مەرجەدا خەفەتێ زۆر دڵ و دەرونی یەعقوبی داگرتبوو و هەم بیری لە بنیامین و هەم بیری لە یوسفی نازدار دەکردەوە، لە پڕا ڕوی لەکوڕەکان وەرگێڕا و فەرموی: ئاخ و داخ بۆ یوسف (وَ تَوَلّیٰ عَنْهُمْ وَ قالَ یا اَسَفیٰ عَلیٰ یُوسُفَ)، کوڕەکان لە بەسەرهاتی بنیامین خۆیان بە شەرمەسار دەزانی و لە بیستنی ناوی یوسف چونە دەریای بیرو خەیاڵ و ئارەقی خەجاڵەتی بە نێو چاوانیاندا شۆڵاوگەی کرد.

ئەو غەم و خەفەتە فرمێسکی لە چاوی یەعقوب دا رشتە خوارێ، بە جۆرێکی وا چاوەکانی لە خەفەتا سپی هەڵگەڕاو سۆمای تیا نەما (وَابیَضّتْ عَیْناهُ مِنَ الْحُزْنِ)، لەگەڵ ئەوەشدا دەیویست خـۆڕاگـرێ و رقـی خـۆی بـخواتـەوەو قسـەیێ بـە پێچەوانەی رەزای خوا بە زاریدا نەیێ (ئەو مرۆڤێکی بە تابشتو رقخۆرەوە بووە - فَهُوَ كَظيمٌ)، لەو ئایەتە وا دەردەکەوێ تا ئەو دەمە یەعقوب،سۆمای بـی‌بیلەی چاوی لە دەس نەدابوو، بەڵکو لە سوێنگەی گرایانی زۆر، دوای راگرتنی بنیامین لە میسر سۆمای چاوی چو و ئەوەش لە ئیختیاری یەعقوبدا نەبوو، وەلەگەڵ (صبر جـمیل) دژایـەتی نـاگـەیێ، واژەی (حـرضاً) بـە واتـای شـتێ فـاسیدو ناڕەحەتکونەندەیەو لێرەدا بە واتای نەخۆش،کز و کەنەفت و گیانەلاّیە.

کوڕەکانی یەعقوب کە لەو فەرتەنە زۆر بە پەژارە بوون و لە چریکەی یوسفیش زۆر شەرمەسار،وەبۆ بنیامین خۆیان لە ئـەزموندا ئـەدی و خـەفەتی بـاوکیشیان ئەونەی دیکە ئەوانی تەنیبووەوە، بە پەژۆکاویەوە رایانگەیاند (سوێند بە خوا تۆ ئەونە یوسف یوسفتە تا نەخۆش دەکەوی و دەچیە سەرە مەرگ و یا تیا دەچی (قالوا تَاللهِ تَفْتَؤا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّیٰ تَكونَ حَرَضاً اَوْ تَكونَ مِنَ الْهالِكين).

بەلاّم پیری کەنعان ئەو پیغەمبەرە دڵ رووناکە،لە وەلاّمی کوڕەکانیدا وتی: (من شکاتم نەهێناوەتە لای ئێوە، کەوام پێ دەڵێن، من خـەفەت و شکـاتم لای خـوا هەڵدەڕێژم (قالَ اِنَّما اَشْكوا بَثّی وَ حُزْنی اِلیٰ اللهِ) و لە لایەن خواوە لوتف و شتانێ دەزانم کە ئێوە پێی نازانن (وَ اَعْلَمُ مِنَ الله ما لا تَعْلَمون).

٨٨ـ یا بَنیَّ اذْهَبوا فَتَحَسَّسوا مِنْ یوسُفَ وَ اَخیهِ ولا تأیئَسوا مِنْ رَوْحِ الله اِنَّهُ لا يَايْئَسُ مِنْ رَوْحِ الله اِلاّ الْقَوْمُ الْكافِرون.

٨٩ـ فَلَمَّا دَخَلوا عَلَیْهِ قالوا یا اَیُّها الْعَزیزُ مَسَّنا و اَهْلَنا الضُّرُّ وَ جِئْنا بِبِضاعَةٍ مُزْجاة فَاَوْفِ لَنا الْكَیْلَ و تَصَدَّقْ عَلَیْنا اِنَّ الله یَجْزی الْمُتَصَدِقین.

٩٠ـ قالَ هَلْ عَلِمْتُمْ ما فَعَلْتُمْ بِیوسُفَ و اَخیهِ اِذْ اَنْتُمْ جاهِلون.

٩١ـ قالوا ءَاِنَّکَ لَاَنْتَ یُوسُفُ قالَ اَنا یوسُفُ و هٰذا اخی قَدْ مَنَّ اللهُ عَلَیْنا اِنَّهُ مَنْ یَتَّقِ و یَصْبِر فَاِنَّ الله لا یُضیعُ اَجْرَ الْمُحْسِنین.

٩٢ـ قالوا تاللهِ لَقَدْ اٰثَرَکَ اللهُ عَلَیْنا وَ اِنْ کُنَّا لَخاطِئینَ.

٩٣ـ قالَ لا تَثْریبَ عَلَیْکُمُ الْیَومَ یَغْفِرُاللهُ لَکُمْ و هُوَ اَرْحَمُ الرَّاحمین.

٩۴ـ اِذْهَبوا بِقَمیصی هٰذا فَاَلْقُوُهُ علیٰ وَجْهِ اَبی یأتِ بَصیراً وَاتُونی بِاَهْلِکُمْ اَجْمَعین.

واتا:

٨٨ـ رۆڵەکانم! بڕۆن و لە یوسف و براکەی بگەڕێن، وە لە رەحمەتی خوا هیوا بڕ مەبن، چونکە تەنیا هۆزی کافران لە رەحمەتی خوا بێ هیوا دەبن.

٨٩ـ جا کاتێ کە ئەوان هاتنە لای یوسف وتیان: ئەی عەزیزا! نارەحەتی ئێمەو خانەدانی ئێمەی داگرتووەو دەسمایەیێ کەممان (بۆکڕینی خواردەمەنی) هێناوە، بارەکانمان بۆ پڕ بکەو سەدەقەمان بدەیێ، چونکە خوا پاداشی چاکەی سەدەقەدەران زایە ناکا.

٩٠ـ وتی: ئایا زانیتان چ پەندێکتان بەسەر یوسف و براکەی هێنا، ئەو دەمەی کە نەزان و نەفام بوون.

٩١ـ وتیان: ئایا تۆ یوسفی؟ (وتی: بەڵێ) یوسفم و ئەمەش برامە، خوا مننەتی لەسەر ئێمە داناوە، بەڕاستی هەرکەس لە خوا بترسێ و تابشت‌بێنێ و خۆ رابگرێ (سەرەنجام سەردەکەوێ)، چونکە بە حەقیقەت خوا پاداشی کارچاکان زایە ناکا.

٩٢ـ وتیان: بە خوا سوێند، خوا تۆی لە ئێمە پێشخست و ئێمە خەتاکارین.

٩٣ـ وتی: سەرزەنشت و تاوان و لۆمە بۆ ئێوە نیە، خوا ئەتانبەخشێ و لە

Dr.Mohammad Saleh Ebrahimi Tafsire Yusef

ئەرحەمی راحمینە[١].

٩٤ـ ئەم کراسەی من ببەن و دەم و چاوی باوکمی پێ بسڕن، چاوی دەکرێتەوەو بینا دەبێ و جا هەموو خاو خێزانی خۆتان هەڵگرن و بیانهێننە ئێرە.

راوەت و راڤە کردن:

بکۆشن و بێ هیوا نەبن، چونکە بێ هیوا بوون نیشانەی کوفرە!

قات و قڕی ویشکەساڵی لە میسرو کەنعان و ئەو ناوە ناوە خەڵکی دروێنە دەکرد، خواردەمەنی نەمابوو، یەعقوب دەستوری بە کوڕەکانیدا بەرەو میسر بکەونە ڕێگا، تا هەندێ گەنم و دانەوێڵە بێنن، لە سەرەتاوە پێی وتن: بە وردی لە یوسف و بنیامین بگەڕێن (یا بَنّی اذْهَبوا فَتَحَسَّسوا مِنْ یوسُفَ وَ اَخیهِ).

کوڕەکان لایان وا بوو یوسف نەماوە، لە قسەی باوکیان سەرسوڕ دەمان یەعقوب پێی دەوتن: لە ڕەحمەتی خوا قەت هیوا بڕ مەبن، چونکە هێزو لوتفی خوا زۆر لەوە بانترە، مرۆڤ پەی پێ ببا (ولا تأیئَسوا مِنْ رَوْحِ الله)، چونکە تەنیا کافران و بێ باوەڕان لە هێزو دەسەلاتی خوا بێ ئاگان و لە ڕەحمەتی خوا بێ هیوایە (اِنَّهُ لا یَایْئَسُ مِنْ رَوْحِ الله) - (تحسس) لە مادەی (حس)یەو بە واتای گەڕانە، بە دوای شتێکدا لە ڕێگای حیس و هەستەوە، لەم بارەوە کە لەگەڵ واژەی (تجسس) چ فەرقێکی هەیە لە نێوان تەفسیر نووسان و واژەناساندا وتوویژ زۆرە، لە (ابن

١ - خوای تەعالا کار بێ جێ ناکا — تا کێو نەبینێ بەفری تێ ناکا
کەسێ لە مەیدان گۆ دەباتەوە — کاتی رق هەستان قین بخواتەوە
پیاوەتی و کاری مەردانە کردن — لە بەخشین دایە نەک تۆڵە سەندن
چون بە دەرد دەخوا چارەی دەردێکە — شیف و وەردێکە لەسەر بەردێکە
ئەگەر لێگەڕێ شۆفاری بەدفەڕ — ئاو دەخواتەوە گورگ لەگەڵ مەڕ

عباس) نەقڵ کراوە کە (تحسس) لە کاری خێرداو (تجسس) لە کاری شەڕدا بەکار دەبرێ، هەندێ تر فەرمویانە: (تحسس) بۆ بیستنی سەربهوری مرۆڤ یا خزم و کەسە، بەڵام (تجسس) تێکۆشانە بۆ دیتنەوەی عەیب و عاری ئەم و ئەو.

هەندێکیش هەردووکیان بە یەک واتا دەگرن، بەڵام بەسەرنجدان بەم فەرمودە کە پیغەمبەر فەرمویەتی: (لا تجسسوا و لا تحسسوا) روون دەبێتە کە واتای ئەم دووانە لێک جیان و بیرو باوەڕی (ابن عباس) لەگەڵ واتی ئەم ئایەتە باشتر دێتەوە، جا ئەگەر لە فەرمودەیەکی دیکە لە هەر دووکیان نەهی کراوە، ئەکرێ ئاماژە بەمە بێ گەڕان و کۆڵینەوە لە کارو باری خەڵک چ لە کاری چاکیان یا خراپ و بێفەڕیان ناشیاوەو نەهی لێ کراوە.

(رَوْح) بە واتای رەحمەتو ئاسانی و گوشایشی کارو بارە.

(راغیب) لە موفرەداتدا نووسیویەتی: رەوح و روح لە سەروەزنی لەوح و نوح، هەر دوو بە یەک واتان و بە واتای گیان و هەناسەکێشانن، لە پاشان دەڵێ رەوح لەسەر وەزنی (لەوح) بە واتای رەحمەت و گوشایش بەکار براوە، چونکە لە کاتی فەرعانەو گوشایشدا کە تەنگ چەلەمە نامێنێ، مرۆڤ گیان و رۆحێ تازە دەگرێ و نەفەسێکی ئازادو رەحەت هەڵدەکێشن.

بەڵێ کوڕانی یەعقوب بارو بنەیان بەست و بەرەو میسر کەوتنە رێگاو ئەمە سێوەمین جار بوو کە دەچونە میسر.

ئەمجارە بە شەرم و خەجاڵەتیەوە، روویان کردە میسر، چونکە پێشینەیان لای عەزیزی میسر خراپ و بەد نێو ببوو، بە تاقمێ دزانی کەنعانی ناویان زڕا بوو، لە لایەکی دیکەشەوە هەندەیان کوتاڵ بۆ کڕینی گەنم و دانەوێڵە پێ نەبوو، سەرەڕای ئەمانەش دڵەخورپەی لە دەس دانی بنیامین و خەفەتی باوکیان ئەونەی دیکە پەژارەی بۆ زیاد کرد بوون و دەرد لەسەر دەرد لەسەر دڵیان کەڵکەی کردبوو، تەنیا

دڵخۆشیان بەو قسەی یەعقوبی باوکیان بووکە پێی وتن: لە ڕەحمەتی خوا هیوا بڕ مەبن خوا غەفورو رەحیمە.

ئەوانە چونە لای یوسف و بەوپەڕی شەرم و ناڕەحەتیەوە روویان لێناو وتیان: ئەی عەزیز ئێمەو خانەدانەکەمان لە قات و قڕی و بەڵاو دەس کورتیدایـن (فَلَمَّا دَخَلوا عَلَیْهِ قالوا یا اَیُّها الْعَزیزُ مَسَّنا و اَهْلَنا الضُّرْ)، دەسمایەیێ کەممان هێناوە (وَ جِئْنا بِبِضاعَةٍ مُزْجاة) - بضاعة لە مادەی (بضع) بە واتای تیکەو لەتەگۆشتێکە، کە لە لەش جیای دەکەنەوە، بە هەندێ لە ماڵیش دەڵێن کە بە ناوی نرخی کالا ئەدرێ و (مزجـاة) لە مادەی (ازجاء) بە واتای دورکردنەوەو دان و دەفع کردنە، جا چـون نرخی کەم و بێ بایەخ گیرندە لە خۆی دور دەخاتەوەو دەسی پێوە دەنێ لەبەر ئەوە (مزجاة)ی پێی دەوترێ.

کوڕەکانی یەعقوب بە شەرمەوە روویان لە یوسف ناو پێیان وت: چاومان لە کەرەم و گەورەیی تۆیە: کـەمی ئـێمەو کـەرەمی تـۆ (فَـاَوْفِ لَـنا الْکَیْلَ)و لەمـەدا بەرمنەتمان دەکەی و سەدەقەمان لەگەڵدا دەکەی (و تَصَدَّقْ عَلَیْنا)، پاداشی خۆت لە ئێمە وەرمەگرە، بەڵکو لە خوای خۆتی وەربگرە، چونکە خوا کەریمەو چاکـەی کارچاکان و سەدەقەدەران ئەداتەوە(اِنَّ الله نَجْزی الْمُتَصَدِقین).

جێگای سەرنجە کوڕانی یەعقوب باوەکو باوکیان زۆری دووپاتە لەسەر ئەوە کرد،کە دەبێ بە دوای یوسف و بنیامیندا بگەڕێن، زۆر گوێیان نەدا ئەو قسەو لە سەرەتاوە لای پاشای میسر دانەوێڵەیان خواست، دەگونجێ لەبەر ئەوە بووبێ، هیوایان بە بوونی یوسف نەبووبێ، یا ویستویانە زیاتر خۆیان بە کڕیاری دانەوێڵە بناسێنن و بە داخوازی ئازادی بنامین گرینگی نەدەن، تا بەڵکو زیاتر شوێن لەسەر شای میسر دابنێن.

هەندێ وتویانە: مەبەست لە (تصدق علینا) ئازاد کردنی بنیامینە، دەنا لە جیاتی

دانەوێڵە عەوەزیان داوەو سەدەقەیێ لە گۆڕدا نەبووە.

هەندێکیش دەڵێن: کوڕەکان نامەیەکیان لە باوکیانەوە بۆ شای میسر پێ بوو، کە یەعقوب لە دادگەری و محەبەتی شای میسر سپاس و ستایشی کردبوو، کە لەگەڵ خاندانی ئەودا کردبووی و لە دوایشدا خۆی ناساند بوو کە لە بنەماڵەی پێغەمبەرانەو خەم و پاژارەی خۆی لە دوری یوسف و بنیامین و کەند و کۆسپی ویشکە ساڵی و قات و قڕی بنەماڵەی خۆی بۆ نوسیبوو و داوای لێکردبوو کە بنیامینی بۆ بنێرێتەوە و رایگەیاند بوو کە ئێمە بنەماڵەی نبوەتین و قەت دزیمان تێدا نەبووەو نیە، جا کاتێ کوڕەکان ئەو نامەیان دا دەس عەزیزی میسر، نامەکەی گرت و ماچی کردو بە دڵ پڕیەوە خوێندیەوە، ئەمە بووە هۆی سەرسوڕمانی براکانی و چونە بیرەوە، کە خوایا شای میسر بۆچ وای بەسەرهات، ئەبی چ کەین و بەینی لە نێوان یەعقوب و شای میسرا هەبێ؟ چووە دڵیان نەکا ئەمە یوسف بێ؟ ئەو نامە ئاراو قارای لە یوسف هەڵگرت، کە ئیتر نەیتوانی خۆی ئاشکرا نەکا، بە تایبەت کە دەورانی ئەزمون تەواو ببوو، دەستی بە قسەکردو رووی کردە براکانی و پێی وتن: هیچ دەزانن لەو سەردەمەی داکە نەزان و نەفام بوون چتان بەسەر یوسف و بنیامینی برایدا هێنا (قالَ هَلْ عَلِمْتُمْ ما فَعَلْتُمْ بِيوسُفَ و اَخيهِ اِذْ اَنْتُمْ جاهِلون). گەورەیی یوسف نیشانی داوە کە لەسەرەتاوە تاوانی ئەوانی سەربەستە بەیان کردووەو فەمویەتی (ما فعلتم - ئەوەی کردتان) لە پلەی دووەمدا رێگای عوزر خوازی بەوان نیشانداوە،کە ئەو کردەوەی ئێوە لەبەر نەزانی بووەو ئەو دەورە، دەورەی نەزانی بووەو رابوردوەو ئێستا ژیر و فامیدەن!

ئەو قسانەی یوسف روون دەکاتەوە کە ئەوان لە رابوردودا ئەو بەڵاو پەندەیان تەنیا بەسەر یوسف نەهێناوە، بەڵکو بنیامینیش لە دەس ئەوان توشی ئازار بووە، لەوە دەچێ لەو ماوە کە بنیامین لە میسر لای یوسفی برای بووە، هەندێ لە

بێدادگەری ئەوانی بۆ یوسف گێرابێتەوە.

دەڵێن یوسف بۆ ئەوەی براکانی زۆر نەڕەنجێنێ و لایان وانەبێ کە تۆڵەیان لێ دەستێنێتەوە، بە پێکەنینەوە لەگەڵیان ئاخاوت و ئەوە بووە هۆی ئەوە کوڕەکان بە بێ ترس جوانتر لە جاران تەماشای بەژنو باڵای یوسف بکەن و شێوەی هەڵگرن، ئەو قسانەی شای میسر نیشانی دا کە ئەو لە کارەساتی یوسف و براکانی کە یوسفیان ئازار داوە ئاگادارە، کەچی لایان وابوو بێجگە لەوان و خودی یوسف کەس بەوکارەساتە ئاگا نیە، ئەمەو نامەکەی یەعقوب کە ئەوی دڵ پڕ کردبوو، بووە هۆی ئەوەی کوڕەکان زیاتر و وردتر سەرنجی بەژن و باڵای یوسف بدەن و بیناسنەوە، بەڵام زۆریش باوەڕیان نەدەکرد، ئەوە یوسفی برایان بێ کە لە میسر گەیشتۆتە ئەو پلەو هەمەکارەی ئەم وڵاتە، ئەوە بوو زۆر بە دوو دڵیەوە وتیان: ئایا تۆ یوسفی؟ (قالوا ءَانَّکَ لَأَنْتَ یُوسُفُ)، لێرەدا دەم و چاخێ زۆر داغ و پڕ هەست بوو، بۆ براکان، نەیاندەزانی عەزیزی میسر لە وەڵامی ئەواندا چ دەڵێ! ئایا پەردە لا ئەداو خۆی دەناسێنێ یا پێیان پێدەکەنێ،وەدەڵێ ئەوە چ قسەیەکە.

دەم و چاخەکان زۆر بە پەلەو بە لەز رابورد، وە چاوەنواڕی سێبەری دیواری سوتێنەری چاوەڕوانی ئەوانی گڕدابوو و لە گەرمان و لە شەرمان دەکولان، بەڵام یوسف نەیهێشت لەگەرمای بن سێبەری دیواری چاوەڕوانیدا لەوە زیاتر بسوتێن وگڕ بگرن، لە ناکاو پەردەی لەسەر حەقیقەت لادا و وتی: بەڵێ منم یوسف! ئەمەش بنیامینی برامە! (قالَ اَنا یوسُفُ و هٰذا اخی)، بەڵام بۆ ئەوە شوکری نیعمەتی خوای بەجێهێنابێ و دەرسێکیشی بە براکانی دا بێ، رایگەیاند: خوا منەتی لەسەر دانایین، دیارە هەر کەسیش بە تەقوا بێ و خۆڕاگرو بە تابشتبێ،خوا پاداشی ئەداتەوە، چونکە خوا جەزاو پاداشی چاکان زایە ناکا (قَدْ مَنَّ اللهُ عَلَیْنا اِنَّهُ مَنْ یَتَّقِ و یَصْبِر فَاِنَّ الله لا یُضیعُ اَجْرَ الْمُحْسِنین)، هیچ کەسێ نازانێ لەو دەمە داغ و پڕ لە

هەست دا چ رابوردو ئەو برایانە دوای دەیان ساڵ کە یەکتریان دی و پێک شادو شوکر بوونەوەو یەکتریان ناسیەوە، چ شادی و خـۆشی و دڵ پـڕی و هـەنسکە، هەنسکێک رووی دا. چلۆن باوەشیان بە یەکداکردو یەکتریان بە خۆیانەوە گوشی و یەکتریان راموسی و چاوی یەکتریان ماچ کـرد، چـەندیان رۆنـدک و فـرمێسک هەڵڕشت و یەکتریان هەڵمشت، بەڵام بـراکـان کـە سـەخت شـەرمەندە بـوون، نەیاندەتوانی جوان تەماشای چاوی یوسف بکەن، چاوەڕوانی ئەوە بوون تا بزانن لەو تاوانە گەورەیان دەبورێ یا خەیر، جا لەبەر ئەوە روویان کردە یوسف و پێیان وت: بە خوا قەسەم خوا تۆی پێش ئێمە خست و لە بابەت زانین و حیلم و ئەقڵ و حوکومەتەوە فەزیلەتی بە تۆ داوە (قالوا تاللهِ لَقَدْ اٰثَرَکَ اللهُ عَلَیْنا)، هەرچەندە ئێمە خەتاکارو تاوانبارین (وَ اِنْ کُنَّا لَخاطِئینَ). (آثرک) لە مادەی (ایثار) و لە بنەڕەتا بە واتای گەڕانە بە شوێن شتێکداو لەو جێگایەی کە (ئەسەر) بە واتای فەزل و چاکەو چاکیش بەکار دەبرێ، ئەم واژە بە واتای بەرزتری دان و فەزیلەت بـەخشینیش هاتووە، جاکەوابێ (اٰثَرَکَ اللهُ عَلَیْنا)، واتاکەی ئەمەیە کە خوا فەزیلەتی تۆی بەسەر ئێمەدا داوە (دیارە لەبەر کارچاکی تۆو بەدفەڕی ئێمە) - ئـیمام فـەخری رازی خوای لێ بێ رازی لە تەفسیرەکـەی خـۆیدا نـووسیویەتی: (خـاطی) و (مـخطی) فەرقیان ئەمەیە کە (خاطی) بە کەسێ دەوترێ کە بە عـەمد کـارێ خـیلاف بکـاو (مخطی) بە کەسێ دەوترێ کە بە هەڵەو نەزانی کارێ ناشیاو یا خیلاف بکا.

هەر جۆر بێ چون یوسف نەیدەویست لەو هەل و مەرجەداکە ئەو سەرکەوتوە، زاڵە،براکانی لەوە زیاتر شەرمەسار بن،یا لایان وابێ کە یوسف ئەیەوێ تۆڵە بستێنێ، بێ سێ و دوو بۆ ئەوەی دڵنیایان بکا، وتی: (ئەمڕۆ هیچ جـۆرە سـەرزەنشت و تۆڵەیەک لەسەر ئێوە نیە - قالَ لا تَثْریبَ عَلَیْکُمُ الْیَومَ) - (تەثریب) لە مادەی (ثرب) بەو پێستە ناسکەی دەڵێن کە بەسەر (پیو)ەوەیە، کە رووی مەعیدەو ریخۆڵەکان دا

ئەپۆشن و (تـثریب) بە واتای لادانی ئەوەیە، لە پاشان بـە واتـای سـەرزەنشت و تەوبیخ کردن و لۆمەش هاتووە، دەڵێ:بەم کارە پەردەی تاوانی،لەسەر چاوی لایەکە لادراوە (تەفسیری ئیمام فەخری رازی. رۆحولمەعانی، قـاموس و مـوفرەداتـی راغیب لە بابەت تثریبەوە).

بەڵێ حەزرەتی یوسف پێی وتن فیکرتان ئاسودە بێ، وجیدانتان راحەت بێ و خەفەتی رابوردوش مەخۆن لە دواییدا بۆ ئەوەی پێیان رابگەیینێ کە نە تەنیا ماف و حەقی ئەو (یوسف) بەخشراوە، بەڵکو ماف و حەقی خوداییش لەم بابەتەوە بەم پەشیمان بوونەوە،بۆ بەخشین ئەبێ،کە خوا بتان بەخشی، چونکە خوا (یَغْفِرُاللهُ لَکُمْ و هُوَ اَرْحَمُ الرَّاحمین)، ئەمە خۆی بەڵگەیە بۆ مەزنی و ئەوپەڕی گەورەیی یوسف کە نەک هەر لە مافی خۆی چاوپۆشی کرد، تەنانەت سەر زەنشت و تەوبیخیشی نەکردن، بەڵکو لە بابەت حـەقی خـوایشـەوە دڵـنیای کـردن کـە خـوا غـەفور و بەخشندەیەو رای‌گەیاند: (هُوَ اَرْحَمُ الرَّاحمین).

لێرەدا غەم و خەفەتێ تر دڵ و دەرونی کوڕەکانی یەعقوبی داگرتبوو و ئەویش سپی هەڵگەڕانی چاوی باوکیان بوو کە لە دوری یوسف و بنیامینیشدا سۆمای لە دەس دابوو، وەئەوەش بوو، ئەو بنەماڵە گەورە رەنجبەر بوو، وە هـەروا بـەڵگەی تاوانباری بۆ کوڕەکان بوو، یوسف بۆ لەناوبردنی ئەو کۆسپەش وتی: ئەم کراسەی من ببەن بی‌خشێنن بەسەرو چاوی باوکمدا تا چـاوی گـەش بکـرێتەوە (اِذْهَـبوا بِقَمیصی هٰذا فَاَلْقُوُهُ علیٰ وَجْهِ اَبی یأتِ بَصیراً)، ئەوسا هەموو بە بنەماڵەوە،وەرنەوە لای من بۆ ئێرە (وَاتُونی بِاَهْلِکُمْ اَجْمَعین)

نوکتەی وردو جوان جوان:

١-چ کەسێ کراسەکەی یوسف ببا؟

دەڵێن: یوسف فەرموی ئەو کەسەی کە کراسە خوێناویەکەی منی بردە لای باوکم، هەر ئەو کەسەش ئەم کراسەم بباتە لای باوکم، تا هەر وەکو بەو کارەی باوکمی نارەحەت کردبوو، بەمەش باوکم شاد بکا، جا لەبەر ئەوە کراسەکەی دا دەس (یەهودا)، چونکە ئەم وتی: من ئەوکەسەم کە کراسە خوێناویەکەم دا بە باوکم و وتم: کورەکەت گورگ خواردویەتی: ئەمە خۆی نیشان ئەداکە یوسف بەو هەمووە کارو بەرپرسیەوە،لە پاژ و ریزەکاری مەسایلی خوو ئەخلاقیش غافڵ نەبووە.

٢ـ مەزنی و گەورەیی یوسف:

هەروەکو ئیمام فەخری رازی لە تەفسیرەکەی خوێدا ، ج ١٨، لاپەرەی ٢٠٦ فەرمویەتی: دوای ئەم کەینەو بەینە، براکان هەمیشە خۆیان بە شەرمەزار ئەزانی، یەکێکیان ناردە لای یوسف و بە یوسفیان وت: تۆ هەموو رۆژێ بەرقەندە، وە بۆ نانی نیوەرۆ، وە بۆ شێو خواردن ئێمە لای خۆت لەسەر سفرە دائەنێی، وە ئێمە خەجاڵەت ئەبینەوە، چونکە زۆر خۆمان بە تاوانبار ئەزانین، یوسف بۆ ئەوەی نەکەونە بیر تاوانی خۆیان، بەڵکو دانیشتنی خۆیان لەسەر سفرەی یوسف بەناوی خزمەتێ بە یوسف لە قەڵەم بدەن، وەڵامێ زۆر سەرنج راکێشی دانەوەو فەرموی: خەڵکی میسر تا ئێستا بە چاوی غوڵامی زەرخەریدە بۆ منیان ئەروانی و بە یەکتریان دەوت: (سبحان من بلغ عبداً بیع بعشرین درهما ما بلغ!!) - پاک و بێخەوشە خوایێ کە غولامێکی بە بیست دراو فرۆشراو،گەییوەتە ئەم پلەو پایە، بەڵام ئێستاکە ئێوە هاتون، پەروەندەی ژیانی من بۆ خەڵک روون اک بۆتەوەو ئەزانن کە من غوڵام نەبووم، من لە خانەدانی نبووەت و لە کورانی ئیبراهیمی خەلیلم و خەلیلم و ئەمە هۆی شانازی و شادیە بۆ من (تەفسیری ئیمام فەخری رازی، ج ١٨، لاپەرەی ٢٠٦).

٣ـ شوکرانەی سەرکەوت و زاڵبوون:

ئایا ئەو ئایەتانە دەرسێ گرینگی ئەخلاقی و دەستوری ئیسلامی بە روونا کترین شێوە بە ئێمە فێر دەکا؟ تا لە کاتی زاڵبوون بەسەر دژ و دوژمناندا رق لە دڵ و تۆڵە ئەستێن نەبین؟

براکانی یوسف سەخت‌ترین زەربەیان لەو دابوو و ئەویان تا لێواری مەرگ و تیا بردن بردبوو، کە ئەگەر بەر لوتفی خوا نەکەوتبا، رزگاربوونی یوسف مەحاڵ بوو، ئەوانە نەک هەر یوسفیان ئازار دا، بەڵکو بوونە هۆی شکەنجەی رۆحی باوکیشیان، بەڵام ئێستا هەموو کزوکەنەفت و شەرمەزار لەبەر دەست ئەودان، بەڵام لە لابەلای قسەکانی بە جوانی دەردەکەوێ کە ئەو رقی لە دڵدا نیەو تازە ئەیەوێ براکانی نەکەونە بیر ئەوکارەساتە،ناشیاوانەی سەبارەت بەوکردویانە، بۆ ئەوەی شەرمەزار نەبن و خەجاڵەتی نەکێشن.

جا هەر لەبەر ئەمە یوسف زۆر تێکۆشا تا ئەو هەستە لە دڵ و دەرونی براکانیدا لاباو تەنانەت ئەیەوێ تیان بگەینێ کە هاتنی ئەوان بۆ میسر بۆتە هۆی ئەوە کە خەڵک زیاتر یوسف بناسن، کە لە بنەماڵەی پێغەمبەرایەتیە، نەک یەک غولامی کەنعانی کە بە چەن قۆشە فرۆشرا بم، ئەوە بۆ من جێگای شادی و شانازیە، نەک قەرزار نین، بیستێن کاریشن.

سەرنج راکێش ئەمەیە کاتێ حەزرەتی رەسول پێغەمبەری مەزنی ئیسلام لە فەتحی مەکە بەسەر دژ و دوژمنان، یانی سەرانی بۆت پەرستی ئەوێدا زاڵبوو، بە فەرمودەی (ابن عباس) چۆتە کەنار ماڵی کابەو دەستگیرەی دەروازەی ماڵەکابەی گرت، لە حاڵێکدا کافرەکان پەنایان بردبووە بەر کابەو چاوەڕوانی فەرمانی پێغەمبەر بوون، لە بابەت خۆیانەوە، پێغەمبەر لەوێدا فەرموی: (الحمد لله الذی صدق وعده و نصر عبدەو هزم الاحزاب وحده - شوکر بۆ خواکە بەڵێنەکەی بەڕاست گەڕاو بەندەی خۆی سەرخست و حیزب و تاقمەکانی دوژمنی

شکستدا) ئەوسا روی کردە خەڵک و پێی فەرمون: چلۆن بیر دەکەنەوە ئەی حەشیمەتی قورەیش کە لەبارەی ئێوەوە فەرمان بدەم؟ لە وەڵامدا وتیان: بێجگە لە چاکەو پیاوەتی لە تۆ چاوەڕوانیمان نیە، تۆ برایێ گەورەو مەزنی و دەهندەو دڵاواو دڵلاوێن، وە کوڕە گەورەی برا گەورەی ئێمەی و ئێستا قودەرت بە دەس تۆیە، پێغەمبەر فەرموی: من لە بابەت ئێوەوە هەر ئەوە دەڵێم کە یوسفی برام وتی: (لا تَثْريبَ عَلَيْكُمُ الْيَومَ) - ئەمرۆ سەرزەنشت و لۆمەو تەوبیخێک بۆ ئێوە نیە.

حەزرەتی عومەری کوڕی خەتتاب خەلیفەی دووەم (رضی الله عنه) دەفەرمێ: کاتێ گوێم لە فەرمایشی پێغەمبەر بوو، ئارەقی شەرم بە دەم و چاومدا هاتە خوارێ، چونکە لەکاتی چونە شاری مەکە، من وتم: ئەمرۆ، رۆژی تۆڵە ئەستاندنە لە ئێوە، جاکاتێ پێغەمبەر ئەوەی فەرمو (لا تَثْريبَ عَلَيْكُمُ الْيَومَ)، من لە وتەی خۆم شەرمم کرد (تەفسیری قورتوبی، ج ٥، لاپەڕەی ٣٤٨٧). ئەوەیە دەڵێن پێغەمبەر فەرمویەتی: (زەکاتی فەتح و سەرکەوتن عەفو و بەخشینە). حەزرەتی عەلیش فەرمویەتی : (اذا قدرت علی عدوک فاجعل العفو عنه شکراً للقدرة علیه) - کاتێ بەسەر دوژمندا زاڵ بووی، عەفو و بەخشین،بکە شوکرانە بۆ ژێری سەرکەوت و زاڵبوونت.

٩٥- وَ لَمّا فَصَلَتِ الْعيرُ قالَ اَبوهُمْ اِنّی لَاَجِدُ ريحَ يوسُفَ لَوْلا اَنْ تُفَنِّدون.

٩٦- قالوا تاللهِ اِنَّکَ لَفی ضَلالِکَ الْقَديم.

٩٧- فَلَمّا اَنْ جاءَ الْبَشيرُ اَلْقٰهُ علیٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصيراً قالَ اَلَمْ اَقُلْ لَکُمْ اِنّی اَعْلَمُ مِنَ اللهِ ما لا تَعْلَمون.

٩٨- قالوا يا اَبانا اسْتَغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا اِنّا کُنّا خاطِئين.

٩٩- قالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَکُمْ رَبّی اِنَّهُ هُوَالْغَفورُ الرَّحيم.

واتا:

٩٥ـ کاتێ کاروان (لەسەر زەوی میسر) تێپەڕی، باوکیان (یەعقوب) وتی: بۆنی کراسی یوسف دێتە بەر لوتم، ئەگەر بەکەم ئەقڵ و نەزانم نەزانن.

٩٦ـ وتیان: بە خوا تۆ هەر لەسەر لێشێواوی بەرو دای.

٩٧ـ بەڵام کاتێ کە مزگێنیدەر هات، ئەو (کراسەی) هێنا بەسەر و چاوی ئەو دا، جا لە ناکاو چاوی گەش کراوەو، جا وتی: ئایا پێم نەوتن: من لە لایەن خواوە شتگەلێ دەزانم کە ئێوە پێی نازانن؟!!

٩٨ـ وتیان: باوە! بەخشینی تاوانمان لە خوا بخوازە، چونکە بەڕاستی ئێمە لە خەتاباران بووین.

٩٩ـ وتی: بە زوویی داوای بەخشینتان لای خوا بۆ دەکەم، چونکە خوا غەفور و رەحیمە.

راوەتو راڤە کردن:

سەرەنجام لوتفی خوا کاری خۆی کرد:

کوڕانی یەعقوب بە شادیەوە کراسەکەی یوسفیان هەڵگرت و لەگەڵ کاروان لە میسرەوە بە رێکەوتن، ئەم کوڕانە کە وا شادو دڵ خۆش بوون، بەڵام تەم و مژی خەفەت لەسەر دەم و چاوی یەعقوب نیشتبوو و بەردەوام بیری لەو دوو کوڕەی دەکردەوە، بەڵام بە بزوتنی کاروان لە میسرەوە، لە ناکاو لە ماڵی یەعقوبدا شتێ رووی داکە هەموو سەریان سوڕما، یەعقوب تەکانێکی خواردو زۆر بە دڵنیایەوە هاواری کرد و وتی: ئەگەر دەس نەکەن بە قسەی هەڵیت و پڵیت و بە شێت و سەفی و کەم ئاوەز و درۆزنم دانەنێن، زۆر بە دڵنیایەوە پێتان دەڵێم بۆنی کراسی یوسف دێتە بەر لوتم (لام وایە غەم و پەژارە لاچووەو چاوم بە دیتنی یوسف شادو چاوم چاک دەبێتەوەو ئیتر خەفەت نامێنێ و کوڕەکانم لە باوەش دەگرم.(وَ لَمَّا فَصَلَتِ

الْعیرُ قالَ اَبـوهُمْ اِنّـی لاَجِـدُ ریـحَ یـوسُفَ لَـوْلا اَنْ تُـفَنِّدون)، لە رسـتەی (فَـصَلَتْ) دەردەکەویٚ کە ئەو هەستە بە دەرکەوتنی کاروان لە خاکی میسر رووی کـردوٚتە یەعقوب. (تُفَنِّدون) لە (فند)، بە واتای کەم ئەقڵی، یا سەفیهی یا دروٚ دانراوە، وە لە بنەرەتا بە واتای فەسادە کە وابیٚ (لولا تفندون) یانی: ئەگەر بە شیٚت و سەفی و بیٚ ئاوەزم دانەنیٚن.

بەڵاٚم بوک و زاروٚک و نەوەکانی، وە ئەوانەی وا لە ماڵەوەدا مابوون،زوٚر بە پڕ روویەوە وتیان: بە خوا قەسەم هیٚمان توٚ لە پەشیٚوی رابوردو دای (قالوا تاللهِ اِنَّکَ لَفی ضَلالِکَ الْقَدیم) ، هوٚ ساڵەهای ساڵە یوسف بیٚ سەروشویٚنە توٚ هەروا لە بیری زیندوبوونی ئەو دای،ئەمە چ قسەیەکی دورە، ماوەیەک لەمەو بەر وتت بڕوٚن لە میسر لە یوسف بگەڕیٚن، هەر لە خوٚتەوە قسە ئەپەڕیٚنی، لیٚـرەوە روون دەبـیٚتەوە مەبەست لە (ضلالت) لاڕیٚی لە بیرو ئەقیدەدا نەبووە، بەڵکو لاڕیٚی لە تەشخیسدا لە بابەت یوسفەوە بووە، بەڵاٚم ئەم جوٚرە قسانە خوٚی نیشان ئەداکە ئەوانە چلوٚن بە پڕ روویەوە لەگەڵ ئەو پیٚغەمبەرە پیرە رووناکبیرە قسەیان کـردووە، لە شـویٚنیٚکدا وتیان: باوکمان لە (ضلال مبین)دایەو لیٚرەشدا دەڵیٚن: توٚ لە (ضلالی قەدیم) دایی.

شەو و روٚژیٚ زوٚر رابوردو یـەعقوب هـەروا چـاوەڕوان بـوو، چـاوەڕوانـی سوتیٚنەر، کە دڵ و دەرونی پڕ و تەژی بوو لە شادی و سرور و ئارامی و دڵنیایی، کەچی ئەوانی تر هەر بیریشیان لیٚ نەدەکردەوەو قسـەو بـاسی یـوسفیان لە بـیر چوبوٚوە.

ماوەیەکی دور و دریٚژ بوو، یەعقوب لە بیرو ئەندیٚشەی یوسفدا بە دڵی پڕی دەسوتا، لە پڕا هەواڵیان داکاروانی کوڕەکان لە میسر گەڕاوەتەوە،کوڕانی یەعقوب بە راوەژوی جاران زوٚر شادو دەم بە بزە و پیٚکەنین بوون، زوٚر بە پەلەو بە لەز بەرەو ماڵی باوکیان روٚیشتن و مزگیٚنیدەر، یانی (یەهودا) کە کراسەکەی یوسفی پیٚ بوو،

چووە خزمەت باوکی و کراسەکەی یوسفی هێنا بەسەرو چاوی باوکیدا، ئەو دەم و چاوی، ئەو کراسەی نەدەدی، هەر ئەونە بوو کە بۆنی ئاشنای هەست دەکرد، لە یەک چاو لێک نانێکدا لەو سەردەمە تەلایەداکە پڕ بوو لە شادی و خۆشی، هەستی کردکە هەم زەڕاتی وجودی روون هەڵگەڕاوە، ئاسمان و زەوی پێدەکەنێ، سروەی رەحمەت فێنکی دەکاتەوە و تۆز و خۆڵ و خاشاکی لاداوەو دنیا بە بارانی رەحمەت ئاو پڕژێن کراوەو دەرو دیوار هاواری خۆشی و شادییانەو یەعقوبیش وێکڕای ئەوان دەکەنێ، شادی و هەڵچونێکی سەیر سەر تا پای وجودی حەزرەتی یەعقوبی داگرتووە، لە پڕا چاوی هەڵێنا، دیتی وا چاوی جوان دەبینێ، هەموو شوێنێک ئەبینێ، دنیاو رەنگە جوانەکانی دنیا ئەبینێ، هەروەکو قورئان دەفەرمێ: کاتێ مزگێنی دەرهات، ئەو کراسەی بەسەر و چاوی ئەو داهێنا لە ناکاو، چاوی گەش کراوە فَلَمَّا اَنْ جاءَ الْبَشیرُ اَلْقٰهُ علیٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصیراً)، چاوی کوڕەکانی و نەوەو بوک و بنەماڵەکەی یەعقوب پڕ بوو، لە رۆندک و فرمێسکی شادی و خۆشی، وە یەعقوب زۆر براِیانە، بەوانی راگەیاند و فەرموی مەگەر پێم نەوتن: لە لایەن خواوە شتگەلێ دەزانم کە ئێوە پێی نازانن (قالَ اَلَمْ اَقُلْ لَکُمْ اِنّی اَعْلَمُ مِنَ الله ما لا تَعْلَمون)، ئەم کشگێری و موعجیزە سەیر و پڕ سەمەرە، سەخت براکانی یوسفی بردە نێو بیرو ئەندێشە و بیر کردنەوەوکەوتنە نێو بیری تاریکی رابوردوی خۆیان و برێک لەوێدا بیریان کردەوەو رابوردویەکی تەژی لە هەڵەو خەتاو تاوان و چاوچنۆکی و چاونەزێریاندی، چەن چاکە! مرۆڤ کاتێ بە هەڵەی خۆی ئەزانێ زوو بکەوێتە بیری رێک و پێک کردن و چاک کردنیان، هەروەکو براکانی یوسف دەسەو داوێنی باوکیان بوون و وتیان باوە لە خوا بخوازە تا لە تاوان و هەڵەکانمان ببورێ (قالوا یا اَبانا اسْتَغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا)، چونکە ئێمە تاوانبارو هەڵەکارین (اِنّا کُنّا خاطِئین)

ئەو پیرەژیر و مەزنە کە رۆحی هەروەک دەریا قووڵ و مەندو بێ بن و گونجاو خونجاو بوو، بێ ئەوەی ئەوان سەرکۆنە بکا، بەوانی بەلێندا کە بەزوویی لای پەروەردگارم بۆتان دەپاڕێمەوە، تا لێتان خۆش بێ (قالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَکُمْ رَبّی) - هیوادارم تۆبەی ئێوە قەبوڵ بکاو لە تاوانتان ببورێ ، چونکە (اِنَّهُ هُوَالْغَفورُ الرَّحیم)

نوکتەی وردو جوان جوان:

۱ـ چلۆن بوو کە یەعقوب بۆنی کراسەکەی یوسفی لەو دورەوە هەست کرد؟ ئەمە پرسیارێکە زۆربەی موفەسیران قسەیان لێ کردووەو بە ناوی کشگیری و موعجیزەیەک بۆ یەعقوب یا بۆ یوسفیان داوەتە قەڵەم، بەڵام لەبەر ئەوەی قورئان خۆی لەوە بێدەنگ کردووە، ئەبێ لە روانگای زانینەوە بۆی بڕۆین.

چونکە ئەمڕۆ مەسەلەی (تەلەپاتی) رۆیشتنی بیرو هزر لە نوختەیێ دورەوە، خۆی مەسەلەیەکی سەلمێندراوی زانینیە،کە لە نێوان تاکە تاکێ کە پێوەندی نێزیکیان پێکەوە هەیە یا هێزێکی بە وزەی رۆحی ئەوتۆیان بۆ هەیە، بەرقەرار دەبێ.

لەوانەیە زۆرێ لە ئێمەمانان لە ژیانی خۆماندا لەم مەبەستە هەڵەنگوتبین کە ژنێ یا پیاوێک بێ هۆ هەست بە پەژارەیەک لە خۆیدا ئەکا، زۆری پێ ناچێ هەواڵی پێ دەگا کوڕ یا برایان لە شوێنێ زۆر دورەوە توشی کەندو کوسپ بووە.

زانایان ئەم جۆرە هەستە لە رێگای (تەلەپاتی) و رۆیشتنی فیکرو هزرو لە رێگای دورەوە تەوجیه دەکەن.

لە چریکەی یەعقوبیشدا ئەشێ پێوەندێکی بە وزەی ئەوتۆی لەگەڵ یوسف و عەزەمەتی رۆحی ئەو بووبێتە هۆی ئەوەکە هەستێ کە لە هەڵگرتنی کراسی یوسف بۆ براکان پەیدا بووبێ، لەو مەودا دورەوە هێنا بێتیە مێشکی خۆی، دیارە ئەمەش

دەگونجێ کە ئەمە پێوەندی بە پەرەداربوونی جەغزو دایرەی زانینی پێغەمبەرانەوە بووبێ.

٢ـ جیاوازی حاڵەتی پێغەمبەران - پرسیارێک کە لێرەدا دەکرێ ئەوەیە وتراوە:

لە میسرەوە بۆنی کراسەکەت کرد - بۆچ لە چاڵی کەنعاندا هەستت پێ نەکرد ؟

چلون بووە،ئەو پێغەمبەرە گەورە لەو رێگا دورەوە کە دەدوانزە رێی کاروان بووە، بێنی کراسەکەی یوسفی کردووە، بەڵام لە نێزیک خۆی لە چاڵی کەنعاندا کە کوڕەکان یوسفیان تێ خست، لەوە ئاگادار نەبووە.

وەڵام ئەمەیە زانین و ئاگاداری پێغەمبەران سەبارەت بە کارو باری غەیبی بە دەس خوایە، جا لە هەر شوێنێ خوا بیەوێ فێریان دەکاو لەوە ئاگاداریان دەکا.

ئەوانە هەروەکو رێبوارانێکن کە لە شەوی تاریکدا کە هەورو هەڵایەو دنیا شەوەزەنگە، دەڕۆن، جار جارە هەورە بروسکە چەخما دەکاو بە شریخە شریخ بەرق ئەداتەوەو نور دەهاوێژێ و دنیا روون و نورانی دەکاو هەموو شتێک لەبەر چاوی ئەو رێبوارانە بە رووناکی دەبیندرێ، بەڵام جارجارەش کش و مات و شەوەزەنگ دادێ کە ئەوان جوان نابینن.

ئەوەیە سەعدی شیرازی بە دوای ئەو هۆنەدا دەڵێ:

وتی حاڵی ئێمە بەرقی جهانە - دەمێ پەیدا و دەمێ نەهانە
جارێک لەسەر تارومی ئەعلا ئەنیشم ـ جارێکیش تا پشتە پای خۆم نابینم

جیهان لێرەدا بە واتای جەهەندەیەو بەرقی جهان یانی بەرقی جەهەندەو رەوەندە.

دورو سەیر نیە کە رۆژێک بە ئیرادەی خوا بۆ ئەزمونی یەعقوب لە روداوی چاڵاوی کەنعان کە لە نێزیک ئەو رووی داوە،بێ، ئاگا بێ،وەرۆژێ تریش کە رۆژگاری پەژارەو دڵتەنگی تەواو بووە، لە میسرەوە بێنی کراسی یوسف هەست